

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOCORUM PHILOLOGICORUM

FASCICULUS PRIMUS.

SCRIPSIT

Dr. E. F. BOJESEN,
CONSTITUTUS RECTOR SCHOLÆ SORANÆ.

Indbydelseskrift

til

Soro Academies Skoles aarlige Hovedexamen
i Juli 1846.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

Jndhold.

	Side.
Explicatur locus Ciceronis. De orat. II, 35	1.
Quæritur, quid de metabole et melopoeia docuerint Græcorum harmonici	34.
Æfterretninger om Sorø Academies Skole og Dybragelsesanstalt	47.

Explicatur locus Ciceronis. De orat. lib. II, cap. 35.

In secundo Ciceronis libro, qui est de oratore, Antonius (cap. 35) Catulo, Cæsare, Sulpicio, Cotta audientibus de eloquentia ita disputat, ut ex iis rebus, quæ ad invenendum valeant, primas concedat ingenio, secundas diligentia, arti perpauulum loci esse statuat. Hoc ut ceteris probet, philosophos commemorat, qui quum nulla tradant præcepta dicendi, tamen orationis copia abundant. Catulus hoc verum esse concedit (cap. 36), addit autem: "sed Aristoteles is, quem maxime ego admiror, proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumenti via non modo ad philosophorum disputationem, sed etiam ad hanc, qua in causis utimur, inveniretur; a quo quidem homine iamdudum, Antoni, non aberrat oratio tua, sive tu similitudine illius divini ingenii in eadem incurris vestigia, sive etiam illa ipsa legisti atque didicisti, quod quidem magis verisimile videtur. Plus enim te operæ Græcis dedisse rebus video, quam putaramus". Ad hæc Antonius statim ita respondet, ut se Græcis maximas res profitentibus aurem admovisse non neget; paullo post (cap. 38) ubi ex nobilissimorum philosophorum numero, qui Athenis Romam quondam missi essent, Critolaum Peripateticum oratoris studio plus prodesse potuisse ostendit, quam Diogenem Stoicum: "Erat enim,

inquit, ab isto Aristotele, a cuius inventis tibi ego videor non longe aberrare. Atque inter hunc Aristotelem, cuius et illum legi librum, in quo exposuit dicendi artes omnium superiorum, et illos, in quibus ipse sua quædam de eadem arte dixit, et hos germanos huius artis magistros hoc mihi visum est interesse, quod ille eadem acie mentis, qua rerum omnium vim naturamque viderat, hæc quoque adspexit, quæ ad dicendi artem, quam ille despiciebat, pertinebant. Illi autem, qui hoc solum colendum ducebant, habitarunt in hac una ratione tractanda non eadem prudentia, qua ille, sed usu in hoc uno genere studioque maiore". Ex his verbis manifestum est, Ciceronem (nam mittamus Antonii personam) et cum legisse Aristotelis librum, qui inscriptus erat *τεχνῶν συναγωγή**), cuius argumentum explicavit Cicero de invent. II, 2, 6, et rhetoricos libros**), eademque certissimo testimonio

*) Unum fuisse docet Anonym. in vita Aristotelis, quam Menagius ad Diog. Laert. V, 35 edidit, duos fuisse tradit Diog. Laert. V, 24.

**) Quod in editione librorum Cic. de orat. ad libr. II, 38 ait Ellendt: "illi libri, quibus sua quædam de ea arte dixit, sunt *ρήτορικῶν*, quos, quia ornandæ orationis et agendi artificium leviter tractant, hic contemnit Cicero", id mihi parum accurate dici videtur. Agendi artificium non leviter tractavit in rhetoricis Aristoteles, sed omnino intactum reliquit, neque ornandæ orationis artificium, quod et *ἀναγκαῖον* et *ἑτερονον* esse videbat, leviter tractavit, sed in tertio rhetoricæ libro satis accurate persecutus est. Nec denique Aristotelis libros rhetoricos a Cicerone contemni video, immo et in tertio libro de orat. (cap. 47) et in aliis locis, ubi de dicendi ornamentis disputat, Aristotelis orationis exornandæ præcepta commemorat.

confirmant, Ciceronem in his de oratore libris scribendis ex rhetoricis Aristotelis scriptis quædam hausisse*). Quæ quum ita sint, operæ pretium fuerit paullo accuratius,

*) In epist. ad Famil. I, 9 Cicero hæc scripsit: "Scripsi etiam Aristotelio more, quemadmodum quidem volui, tres libros in disputatione et dialogo de oratore". His verbis locus quidam epist. ad Atticum XIII, 19 repugnare videtur, in quo Cicero ait: "Sunt etiam de oratore nostri tres mihi vehementer probati. In iis quoque eæ personæ sunt, et mihi tacendum fuerit — quæ autem his temporibus scripsi, Ἀριστοτελειον morem habent, in quo sermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipsum sit principatus". Itaque in altero loco libri de oratore Aristotelio more scripti esse dicuntur; in altero libri de finibus bonorum et malorum ita Aristotelium morem habere dicuntur, ut ex adverso opponantur libris, qui sunt de oratore. Hos locos Stahrus (Aristotelia II, pag. 216) ita inter se conciliare studet, ut Aristotelium morem in altero loco ad universam formam dialogicam, in altero ad singularem quandam huius formæ speciem referendum esse putet. Sed hoc mihi parum probatur. Nam ut bene intelligo, singularem quandam generis dialogici speciem, quippe quæ Aristotelis propria fuerit, huius nomine designari potuisse, præsertim quum totâ illâ epistolâ de dialogica forma disputetur, ita non video, quomodo universa dialogorum forma Aristotelis nomine appellari possit, quum hæc scribendi ratio nec Aristotelis propria sit nec ad plurima aut præcipua eius scripta pertineat. Quæ quum ita sint, "Aristotelium morem" non ad scribendi formam dialogicam, sed, sicut his ipsis verbis in libr. de orat. III, 21, 80 usus est Cicero, ad universam rei propositæ tractandæ rationem referendum puto, quam opponit icuæ rhetoricorum doctrinæ, quæ in libris de orat. sæpissime exagitur. Inter Aristotelem autem et rhetoricos magistros illud inprimis intererat, quod hi singula artis præcepta et minutas rerum divisiones particulatim decantabant (de orat. II, 27 et 39), ille doctrinam suam ad universas rerum quæstiones revocabat. Itaque ut eiusmodi disputandi et quærendi genus indicaret, uno

quam adhuc factum est ab horum librorum interpretibus, quærerere, quomodo Cicero in his libris Aristotele duce usus sit, quid ex huius philosophi copiis sumpserit, quid de suo adiecerit. Sed quoniam ea disputatio amplior est, quam ut his angustiis capi possit, particulam eius hic amplexi quæremus, quo iure Antonius Catulo visus sit non abhorrere ab inventis Aristotelis. Id si nobis propositum erit, magna illa et late diffusa quæstio ætioribus finibus circumscribetur, qui ab exitu proœmii libri secundi, hoc est a capite 8 ad initium capitis 36 pertinent. Nam quæ in primo libro ab Antonio disputantur, ad ea referri non possunt hæc verba Catuli, quem prioris diei sermoni non interfuisse constat.

Quo facilius autem inveniamus, quid in hac disputationis parte ab Aristotele sumptum esse Catulus, vir Græcarum rerum peritissimus, testetur, non inutile erit horum capitum argumentum paucis exponere. Primum igitur Antonius breviter docet, esse quandam dicendi artem summamque esse orationis utilitatem et dignitatem (cap. 8—10, 41). Deinde ut oratoris munus explicet, duo esse prima quæstionum genera ostendit, alterum infinitum, alterum certum. Hoc autem aut in lite oranda aut in consilio dando positum esse. Laudationes cur non opus sit in tertio genere ponere, copiosa oratione exponit (ad cap. 18). Tum breviter demonstrat, quam ieiuna

eoque maxime insigni usus est Aristotelis nomine. Hoc autem sensisse Ciceronem, ostendunt etiam ea, quæ sequuntur in epist. ad Famil.: "Abhorrent enim a communibus præceptis (hoc est rhetorum præceptis, quæ de orat. I, 31 communia et contrita præcepta dicuntur) et omnem antiquorum et *Aristoteliam* et *Isoeratiam* rationem complectuntur

et ridicula sit tota Græcorum dicendi magistrorum doctrina (ad cap. 20, 85). Inde ad suam rationem explicandam ita ingreditur, ut doceat, qualem esse velit eum, qui ad dicendum instituatur (ad cap. 22), huic autem primum præcipiat, ut deligat sibi aliquem ad imitandum; quod imitandi genus semper valuisse, multis exemplis ostendit (ad cap. 24), deinde ut, quascunque causas acturus sit, eas diligenter et penitus cognoscat (ad cap. 24, 104). Tum causæ genus*) constituendum esse (ad cap. 27). Cognito causæ genere videndum esse, quo referenda sit argumentatio. Deinde considerata, quæ ad animos iudicum vel conciliandos vel movendos valeant (ad cap. 27, 116). Ad probandum autem duplicem oratori subiectam esse materiem, unam earum rerum, quæ in re ipsa positæ sint, alteram earum, quæ ab oratore inveniantur. Utriusque generis locos oratori multa meditatione cognitos et perspectos esse debere, eosdemque, etsi singulæ causæ certis personis et temporibus definiantur, tamen ad universi generis vim et naturam revocandos esse (ad cap. 35). Denique ea disputantur, quæ in principio huius commentationis posuimus.

Quærentibus nobis, quid sit in hac disputatione, quod ex Aristotelicis copiis sumptum videatur, occurrunt quædam, quæ quum sint ab Aristotele plane aliena, segreganda esse, facile appareat. Ex hoc genere sunt, quæ de laudationibus contra Aristotelem ipsum disputantur, et pleraque eorum, quæ contra vanam et inanem rhetoricorum

*) De constitutionibus, quæ vocantur, coniecturali, definitiva, generali (translativa) vid. de invent. I, 8—11, Orat. 31, 121, Top. 21, Oratt. partt 9 et 29.

præcipiendi rationem afferuntur. Quidquid vero de oratoris munere et officiis ita disseritur, ut ex media oratoris vita et experientia penitus haustum et ex ipsius fori usu et exercitatione depromptum esse videatur, quidquid non tam ad dicendi artem via et ratione explicandam quam ad oratorem ipsum perite et prudenter instituendum ac formandum accommodatum est, id nec in libris Aristotelis, qui hodie exstant, reperitur nec in ullo unquam Aristotelis scripto reperiri potuisse confidenter affirmaveris. Ex hoc genere sunt, quæ de instituendi oratoris indole, de magno aliquo oratore ad imitandum deligendo, de causis propositis accurate et penitus cognoscendis præcipiuntur. Nam eiusmodi monita utilia illa quidem, sed tota in oratoris usu posita, ἀτέχνα sunt et ab Aristotelis mente et ingenio prorsus abhorrent; is enim non minus quam rhetorici illius ætatis doctores, quos toties in his libris insectatur Cicero, a forensi usu et exercitatione rerum alienus erat. Sed inter Aristotelem et istos dicendi magistros illud intererat, quod hi rivulos, ut ait Cicero, et seclusas aquilas consecrati contrita et communia præcepta decantabant artisque rationem minutis divisionibus distinctam et in tenuissimas particulas discerptam tradebant*); quæ doctrina quum nec usu et tractatione rerum nec firmiore philosophiæ fundamento nixa esset, fieri non poterat, quin vana sæpe et inania captans nec veram utilitatem nec accuratam cognitionem discentibus afferret; Aristoteles autem doctrinam suam ad universas rerum quæstiones revocans et quidquid erat ἀτέχνον firmo et

*) Huius præcipiendi rationis exempla vel ex Ciceronis scriptis rhetoricis vel ex posteriorum rhetorum, quæ exstant, artibus sumere licet.

subtili iudicio respuens orationis vim et naturam penitus reconditam explicabat et a ceteris cognitionis humanæ partibus accurate seiungebat, in ipsaque arte quo quidque loco ponendum, quo singula præcepta referenda essent, acute videbat. Hoc præcipiendi genus ita ad suam rem adhibere studebat Cicero, idque ei in his libris conscribendis propositum erat, ut ad Aristotelicæ doctrinæ acutam subtilitatem adderet, quæ ipse usu et exercitatione rerum imbutus cognovisset*). Quum igitur, ut paullo ante vidimus, ex his capitibus, quæ tractanda sumpsimus, tam multa seiungenda videantur et a disputatione nostra segreganda, restant universa quædam et ex interiore artis natura repetita quasi rhetoricæ fundamenta, quæ si ex Aristotelis libris hausta sunt, suo iure contendere videtur Catulus, Antonii orationem ab inventis Aristotelis non longe aberrare. Quo magis autem illustretur res proposita, hæc rhetoricæ artis fundamenta ita tractabimus, ut, quoad per summam rerum obscuritatem fieri liceat, paucis quæramus, quid artium scriptores Aristotele priores, quid posteriores ante Ciceronis tempora de singulis rebus docuerint.

*) Itaque hi libri, ut omnem Aristoteliam rationem complectuntur (epist. ad Fam. I, 9), ita ex altera parte continent, quidquid maximo usu percipi potuit (de orat. II, 3, 11), neque tam id agitur, ut dicendi aliqua ars explicetur, quam ut oratorii usus monita quædam tradantur (de orat. II, 41, 175).

A.

Quæritur, sitne rhetorica ars.

Quum iam diu floretet eloquentia, artem et præcepta Siculos Coracem et Tisiam primos conscripsisse, antea autem neminem solitum via et arte, sed accurate tamen et de scripto plerosque dicere, Aristotele auctore tradit Cicero Brut. cap. 12. Utriusque commemorantur *τέχνηαι* *). Atque hæc artis initia apud Siculos exstitisse, inter omnes constat **). Apud Græcos quum a sophistis, Protagora, Prodicus, Hippia, Gorgia, aliis multis, quos docte et accurate enumeravit Spengel in libro, qui inscribitur *συνεγγωγή τεχνῶν*, traderetur dicendi ars, his eloquentiæ magistris totique rhetoriæ gravissimum bellum intulerunt philosophorum multi iam ab ipso capite Socrate, qui iudicabat, unumquemque in eo, quod sciret, satis esse eloquentem, et discipulo eius Platone, qui quum in aliis libris tum in dialogo, qui inscribitur Phædrus, in rhetores acriter est invecus, ita ut veram esse eloquentiæ artem negaret; omnem autem dicendi laudem in scientia positam esse, hoc est in dialectica arte cognoscenda et in animorum naturis et varietatibus penitus perspicendis, ad quam cognitionem ex media philosophia petendam si accessisset ingenium et

*) Coracis *τέχνην* nominant Aristoteles Rhet. II, 24 et Syrianus in Hermog. rhet. vid. Walz Rhet. Græc. vol. IV pag. 575. Tisiæ commemorat Lucian. Pseudol. cap. 30 T. III p. 187 Reitz. Utriusque *τέχνη* nominatur in scholiis in Aphthon. progymn. Walz Rh. G. II, 633.

***) De initiis artis rhet. vid. Proll. in Hermog. rhet. Walz Rh. G. IV, II seqq.

exercitatio, hanc demum esse veram eloquentiam Phædr. p. 258 E. Atque eiusmodi quæstiones sæpe in gravissimæ disputationis discrimen vocatas esse, ex primo libro Ciceronis de orat. 18, 82—21 intelligimus, ubi Antonius coram se graviter et copiose Athenis disputatum esse ostendit, quum Menedemus rhetor artem suam laudando extolleret, Charmadas, nobilis philosophus, dicendi artem esse negaret, quod omnes partes eius prudentiæ penitus in media philosophia retrusæ et abditæ essent, nec ulla esset ars, nisi quæ cognitis penitusque perspectis et in unum exitum spectantibus et nunquam fallentibus rebus contineretur; omnia autem, quæ tractarentur ab oratoribus, dubia esse et incerta, quum et dicerentur ab iis, qui ea omnia non plane tenerent, et audirentur ab iis, quibus non scientia esset tradenda sed exigui temporis aut falsa aut certe obscura opinio. Itaque hunc philosophum persuasisse sibi ostendit Antonius, nullum esse artificium dicendi. Eadem fere argumenta afferuntur apud Quintilianum instit. orat. II, 17 negantium, artem esse rhetoricam, quod propria materia careat, quod falsis opinionibus assentiatur, quod non habeat finem aliquem propositum, quo tendat, quod sibi sit contraria. Itaque non omnes *artem* (τέχνην) aut *scientiam* (ἐπιστήμην) rhetoricam dicebant, sed alii *vim* s. *potestatem* s. *facultatem* (δύναμιν), alii *usum* vel *exercitationem* (ἐμπειρίαν, ἄλογον τριβήν). Qua de re copiose et accurate disputavit Quintilianus inst. orat. II, 15—16*). Eademque de causa Cicero, ubi rhetoricam commemorat, sæpe ita

*) Vide præterea Doxopatri homil. in Aphthon. Walz Rh. G. II, 102 seqq. et Prolegg. in Hermog. rhet Walz Rh. G. IV, 19 seqq. et 53.

loquitur, ut quid sit, definire non audeat, ut de invent. I, 2: "Si volumus huius rei, quæ vocatur eloquentia, sive artis, sive studii, sive exercitationis cuiusdam, sive facultatis a natura profectæ considerare principium". Si vero accuratius quærimus, quid ipsi Ciceroni hac de re visum sit, dubitari non potest, quin ex Crassi oratione (de orat. I, 23) hoc perspicere liceat. Ait enim, omnem contentionem in verbi controversia sibi positam videri. Nam si ars definiatur ex rebus penitus perspectis planeque cognitis atque ab opinionis arbitrio seiunctis scientiaque comprehensis, non sibi videri artem oratoris esse ullam. Varia enim et ad vulgarem popularemque sensum accommodata esse omnia genera forensis dictionis. Sin autem ea, quæ observata sint in usu ac tractatione dicendi, ab hominibus callidis et peritis animadversa ac notata, generibus illustrata, partibus distributa sint, non intelligere se, quamobrem non si minus subtili definitione, at vulgari opinione ars esse videatur. His simillima sunt, quæ Antonius in libro II, 8 disputat, dicendi artem esse non maximam, sed tamen præcepta posse quædam dari peracuta ad pertractandos animos et ad excipiendas eorum voluntates. Deinde hæc addit: "*Etenim quum plerique temere ac nulla ratione causas in foro dicant, nonnulli autem propter exercitationem aut propter consuetudinem aliquam callidius id faciant, non est dubium, quin, si quis animadverterit, quid sit, quare alii melius quam alii dicant, id possit notare.*" Ergo id qui toto in genere fecerit, is si non plane artem, at quasi artem quandam invenerit. Hæc autem in singulis fere verbis conveniunt cum iis, quæ Aristoteles Rhet. I, 1 de eadem re docuit, nisi quod Cicero ut orator in artis initiis quærendis oratorem in foro dicentem respexit, Aristoteles ut

philosophus rem altius repetens magis universe artis originem et principia ad communem hominum sermonem revocavit. Ait enim: πάντες γὰρ μέχρι τινός και ἐξετά-
 ζειν και ὑπέχειν λόγον και ἀπολογεῖσθαι και κατηγορεῖν
 ἐχειροῦσιν. τῶν μὲν οὖν πολλῶν οἱ μὲν εἰκῆ
 ταῦτα δρῶσιν, οἱ δὲ διὰ συνήθειαν ἀπὸ ἕξεως.
 ἐπεὶ δ' ἀμφοτέρως ἐνδέχεται, δῆλον ὅτι εἴη ἂν
 αὐτὰ και ὁδοποιεῖν. δι' ὃ γὰρ ἐπιτυγχάνουσιν
 οἷ τε διὰ συνήθειαν και οἱ ἀπὸ ταῦτομάτου,
 τὴν αἰτίαν θεωρεῖν ἐνδέχεται, τὸ δὲ τοιοῦτον
 ἤδη πάντες ἂν ὁμολογήσειαν τέχνης*) ἔργον
 εἶναι. Itaque videmus, Aristotelem in dicendi artis vi et natura
 diiudicanda nonnihil discessisse a Platone. Hic enim
 contra sophistas disputans totam rhetorum artem prorsus
 vanam et inanem esse declaravit et, quidquid ad dicendum
 valeret, totum a philosophia petendum esse ostendit;
 Aristoteles autem rei veritate cautius et prudentius perspecta
 rhetoricam et artem esse professus est et adeo non com-
 tempsit, ut dicendi artes omnium superiorum congereret
 et accurate exponeret. Deinde ipse hanc artem rhetoricis
 libris ita illustravit, ut certos ei fines poneret. Itaque
 Rhet. I, 2 sic eam definivit: ἔστω δὴ ῥητορικὴ δύναμις
 περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρηῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν·
 τοῦτο γὰρ οὐδεμιᾶς ἑτέρας ἐστὶ τέχνης ἔργον.
 Hoc est igitur rhetoricæ artis proprium, aliam non habet,
 sicut ceteræ artes, propriam materiam, in qua versetur;

*) Vide Metaphys. I, 1 ἀποβαίνει δ' ἐπιστήμη και τέχνη διὰ τῆς
 ἐμπειρίας τοῖς ἀνθρώποις· ἡ μὲν γὰρ ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ὡς φησὶ
 Πλάτων, ὁρθῶς λέγων, ἡ δ' ἀπειρία τὴν γίνεσθαι δὲ τέχνην, ὅτιον ἐκ
 πολλῶν τῆς ἐμπειρίας ἐννοημάτων μιὰ καθόλου γένηται περὶ τῶν ὁμοίων
 ὑπόληψις.

id quod est ei cum dialectica commune. Itaque hæ artes sunt οὐδεμιᾶς ἐπιστήμης ἀφωρισμένης **Rhet. I, 1**, et: τῶν γὰρ ἄλλων (τεχνῶν) ἐκάστη περὶ τὸ αὐτῇ ὑποκειμένον ἐστὶ διδασκαλικὴ καὶ πειστικὴ*), οἷον ἰατρικὴ περὶ ἰγυεινὸν καὶ νοσερὸν καὶ γεωμετρία περὶ τὰ συμβεβηκότα πάθη τοῖς μεγέθεσι καὶ ἀριθμητικὴ περὶ ἀριθμὸν, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· ἡ δὲ ῥητορικὴ περὶ τοῦ δοθέντος, ὡς εἰπεῖν, δοκεῖ δύνασθαι θεωρεῖν τὸ πιθανόν· διὸ καὶ φραμεν αὐτὴν οὐ περὶ τι γένος ἴδιον ἀφωρισμένον ἔχειν τὸ τεχνικόν, et paullo post: περὶ οὐδενὸς γὰρ ὠρισμένον οὐδετέρᾳ αὐτῶν (ἃ: nec dialectica nec rhetorica) ἐστὶν ἐπιστήμη (non est igitur scientia) πῶς ἔχει, ἀλλὰ δυνάμεις τινὲς τοῦ πορίσαι λόγους **Rhet. II, 1**. Quum vero in persuadendo posita esset hæc ars (**I, 1** αἱ πίστεις ἔντεχνόν ἐστι μόνον et paullo post: ἡ μὲν ἔντεχνος μέθοδος περὶ τὰς πίστεις ἐστίν) idque spectaret, ut audientes doceret conciliaret, moveret, eum ei assignavit locum, ut esset οἷον παραφνές τι τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς περὶ τὰ ἥθη πραγματείας, ἣν δίκαιόν ἐστι προσαγορεύειν πολιτικὴν**). Itaque gravissimam partem rhetoricæ, quæ dialectica et ethica continetur, duobus primis libris persecutus est Aristoteles. Quum autem facile appareret magni interesse non solum quid, sed etiam quomodo dicendum esset scire (**Rhet. III, 1**), præter εὔρεσιν adsumpsit etiam λέξιν et τάξιν, quas oratoricæ artis partes libro tertio illustravit. In hac universa artis ratione ut plerique artium

*) Cic. de orat. II, 2. "Etenim ceteræ fere artes se ipsæ per se tuentur singulæ; bene dicere autem, quod est scienter et perite et ornate dicere, non habet definitam aliquam regionem, cuius terminis sæpta (ars) teneatur."

***) Ad bene dicendum plurimum valere dialecticæ et ethicæ cognitionem, Plato quoque docet. Vid. Phædr. p. 262—272 Stallb.

scriptoras, ita Cicero Aristotelem secutus est, sed ita tamen, ut in rhetoricæ vi et natura et finibus describendis minus accurate et subtiliter elaboraret et præter dialecticam illam atque ethicam et civilem prudentiam oratoris propriam posteriorum Græcorum more de reliquis cognitionis et scientiæ generibus, quæ oratori in concione vel senatu dicenti usum afferre possent, ut de iure civili, de historia, multa disputaret, quæ omnia, quippe quæ magis fori usum quam scientiæ subtilitatem spectarent et potius singularum orationum materiam quam universæ orationis naturam attingerent, ab Aristotelis ratione aliena erant. Denique ad tres artis partes ab Aristotele fractatas in tertio libro duas addidit, memoriam et pronuntiationem sive actionem, ex quibus memoria ab Aristotele non commemoratur, pronuntiandi ars nondum nata esse dicitur Rhet. III, 1: οὐπω δὲ σύγκειται τέχνη περὶ αὐτῶν (ᾧ: τῶν περὶ τὴν ὑπόκρισιν) et paullo post: καὶ ἔστι φύσεως τὸ ὑποκριτικὸν εἶναι καὶ ἀτεχνότερον. Utramque a Græcis rhetoribus Aristotele posterioribus sumpsit*).

*) Theophrastus librum περὶ ὑποκρίσεως scripsisse dicitur Diog. Laert. V, 48. Ceterum etiam auctor ad Herennium III, 11 negat, quemquam de pronuntiatione diligenter scripsisse, et de orat. I, 32 Crassus: "Quin etiam, inquit, quæ maxime propria essent naturæ, tamen his ipsis artem adhiberi videram. Nam de actione et memoria quædam brevia, sed magna cum exercitatione præcepta gustaram". Fuisse etiam postea, qui memoriam et pronuntiationem ab arte excluderent, docet Quinet. Inst. orat. III, 3, qui has partes a Thrasymacho sophista remotas esse tradit.

B.

Quæritur, quomodo dividenda sit materia oratori subiecta.

Ubi primum id agi coeptum est, ut res in usu et tractatione dicendi observatæ et dispersa orationis præcepta, quæ primos rhetoricæ magistros notasse et litteris mandasse probabile est, ad artem redigerentur et ratione concluderentur, fieri non potuit, quin accuratius quæreretur, qui finis huic arti propositus esset et in qua materia versaretur. Finis facile inventus est is, ut persuadendi rationem traderet s. ut esset *πειθοῖς δημιουργός**). Quærentibus autem, quam late pateret artis materia, difficilius fuit certos fines et terminos constituere. Nam quum dicendi ars in foro et in senatu maxime propriam sedem et velut domicilium haberet, sed tamen facile appareret, nihil esse, quod non dicendo scribendoque ornari et ad persuadendum apposite tractari posset, magna hinc et de nomine rhetorum et de tota ratione exsilit dissensio, ita ut alii rhetorem foro et consiliis hominum includerent, alii plures paucioresve scientiæ humanæ partes ei subiiicerent, alii, velut Gorgias ille, omnia, quæcunque in hominum disceptationem caderent, oratori copiose et ornate explicanda putarent, alii denique nullam rhetoricæ materiam

*) Vide Plat. Gorg. p. 453 aliisque locis, Quint. Inst. orat. II, 15. Hæc definitio iam Coraci tribuitur. Vide Anonym. epit. rhet. Walz Rh. G. III, 611. Proleg. in Hermog. Walz Rh. G. VII, 8.

subiectam esse contenderent *). Quum vero ii, qui hanc artem accuratius persequi et scribendo explicare studebant, rem immensam et infinitam via et ratione tractare atque artificiose disponere cogerentur, alii alias describendæ digerendæque materiæ vias inierunt. Antiquissima divisio, ab ipso rerum usu et tractatione petita, fuisse videtur in τὸ δικανικὸν γένος et τὸ δημηγορικόν, quum pleræque publicæ orationes aut in iudiciis aut in senatu et in foro versarentur. Hanc fuisse Platonis ætate solitam artis descriptionem, intelligimus ex Phædro dialogo p. 261 B: μάλιστα μὲν πῶς περὶ τὰς δίκας λέγεται τε καὶ γράφεται τέχνη, λέγεται δὲ καὶ περὶ δημηγορίας· ἐπὶ πλεον δὲ οὐκ ἀκήκοα; quibus ex verbis id quoque suspicari licet, quod aperto Aristotelis testimonio novimus, imprimis iudiciale genus rhetorum tractatione celebrari solitum esse. Id autem Aristoteles Rhet. I, 1 his verbis affirmat: διὰ γὰρ τοῦτο τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικὰ καὶ δικανικά, καὶ καλλίου καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα, περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι, περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι πάντες περιῶνται τεχνολογεῖν. Hanc bipartitam artis divisionem Anaximenem, rhetorem **) Lampsacenum, Alexandri præceptorem,

*) Vide Quintilianum hac de re copiose disputantem Inst. orat. II, 21.

**) Huic Anaximeni multi tribuendam putant rhetoricam ad Alexandrum, quæ vulgo adscribitur Aristoteli, idque imprimis propter septimam illam, quæ a Quintiliano Inst. orat. III, 4 nominatur, huius scriptoris propriam exquirendi speciem, εἶδος ἐξεταστικόν, quæ in rhetorica ad Alexandrum commemoratur. Sed restat magna difficultas. In rhet. ad Alex. legitur ἑρῶ γένη. Hunc dissensum

tenuisse, Quinctilianus auctor est Inst. orat. III, 4. Plato autem, quum facundiam non solum in iudiciis et contionibus, sed etiam in rebus privatis et domesticis versari videret*), ad τὴν δικανικὴν et δημηγορικὴν addidit προσομιλητικὴν; sed hoc potius ad Platonis iudicium quam ad rhetorum artes pertinet. Primus autem Aristoteles adiunxisse videtur ἐπιδεικτικὸν γένος, genus demonstrativum vel laudativum. Itaque Cicero de invent. I, 5: "Aristoteles autem, qui huic arti plurima adiumenta atque ornamenta subministravit, tribus in generibus rerum versari rhetoris officium putavit, demonstrativo, deliberativo, iudiciali". Hæc descriptio, dubitari non potest, quin sit et ipsa ex usu rerum nata, et laudativum genus ex encomiis et epitaphiis Græcorum ductum, id quod Quinctilianus quoque docet Inst. orat. III, 4, sed Aristoteles, ut philosophum decebat, non aptam modo et commodam, sed necessariam et in ipsa rei propositæ natura positam descriptionem esse, demonstrare conatus est. Ait enim Rhet. I, 3: ἔστι δὲ τῆς

plerique (ut Victorius, Spalding ad Quinct., alii) ita conciliandum putarunt, ut apud Quinctilianum excidisse putarent tertii generis nomen, sive *demonstrativum* sive *laudativum*. Spengel autem in art. script. pag. 185 et in Anaximenis arte rhetorica anno 1844 edita pag. 99 rhetoricæ ad Alex. locum emendandum putat, præsertim quum etiam Syrianus ad Hermog. Walz Rh. G. IV, 60 Aristoteli δύο γένη tribuat, neque in ipso opere nominetur ἐπιδεικτικὸν γένος. Vide tamen etiam, quæ de rhetor. ad Alex. scripserunt Lersch Sprachphil. der Alten II, 290—290 et Dr. Rampe in Neue Jahrb. 45 Bd. 1 Heft, qui hunc librum ex antiquioribus elementis a recentiore quodam et imperito scriptore compositum putat.

*) Socrat. in Phædr. p. 261 A et E. Idem sentit auctor rhetor. ad Alex. cap. 2.

ρήτορικῆς εἶδη τρία τὸν ἀριθμὸν. τοσοῦτοι γὰρ καὶ οἱ ἀχροαταὶ τῶν λόγων ὑπάρχουσιν ὄντες*). σύγκειται μὲν γὰρ ἐκ τριῶν ὁ λόγος, ἕκ τε τοῦ λέγοντος καὶ περὶ οὗ λέγει καὶ πρὸς ὄν, καὶ τὸ τέλος πρὸς τοῦτόν ἐστι, λέγω δὲ τὸν ἀχροατήν. ἀνάγκη δὲ τὸν ἀχροατήν ἢ θεωρὸν εἶναι ἢ κριτήν, κριτὴν δὲ ἢ τῶν γεγενημένων ἢ τῶν μελλόντων. ἔστι δ' ὁ μὲν περὶ τῶν μελλόντων κρίνων οἷον ἐκκλησιαστής, ὁ δὲ περὶ τῶν γεγενημένων οἷον ὁ δικαστής, ὁ δὲ περὶ τῆς δυνάμεως ὁ θεωρός. ὥστε ἐξ ἀνάγκης ἂν εἶη τρία γένη τῶν λόγων τῶν ῥητορικῶν, συμβουλευτικόν, δικανικόν, ἐπιδεικτικόν**). Aristotelicam descriptionem plerisque probatam esse constat, idque Quinciliani auctoritate confirmatur Inst. orat. III, 4; neque tamen omnibus eam placuisse invenimus. Iam ab Isocrate eam reprehensam esse puto. Nam quod hic, ut

*) Cic oratt. partt. cap. 3. "Nam aut auscultator est modo, qui audit, aut disceptator, id est rei sententiæque moderator, ita ut aut delectetur aut statuatur aliquid. Statuit autem aut de præteritis, ut iudex, aut de futuris, ut senator. Sic tria sunt genera, iudicii, deliberationis, exornationis, quæ quia in laudationes maxime conferuntur, proprium habet iam ex eo nomen."

**) Horum trium generum sex sunt species, deliberativi suasio et dissuasio, iudicialis accusatio et defensio, demonstrativi laus et vituperatio. His Anaximenes, sive quis alius rhetoricam ad Alex. scripsit, adiecit ἑξιστασιζὸν εἶδος. Tempora sunt tria, deliberativi futurum, iudicialis præteritum, demonstrativi maxime præsens. Loci sunt item tres, deliberativi utile vel noxium, iudicialis iustum vel iniustum, demonstrativi honestum vel turpe Arist. rhet. I, 3. Ceterum ut Aristoteles hanc tripartitam rhetoricam ab auditorum variis generibus repetit, ita posteriores ad tres animi humani partes eam referunt. Vide Doxopatri homil. in Aphthon. Walz Rh. G. II, 121, Proleg. in Hermog. rhet. Walz Rh. G. IV, 27.

apud Quinctilianum legimus Inst. orat. III, 4, in omni genere inesse laudem ac vituperationem existimavit, id ad Aristotelem reprehendendum valere mihi videtur. Varias autem fuisse materiæ describendæ rationes videmus. Nam ne Protagoram nominem, cuius partitio a Diogene Laertio IX, 53 et Quinctiliano Inst. orat. III, 4 commemorata, huc pertinere mihi non videtur, apud Anonymum in Hermog. (Spengel art. script. pag. 184) hæc leguntur: *εἰδέναι χρή, ὅτι γένος μὲν εἶναι φασὶ τὴν ῥητορικὴν, εἶδη δὲ αὐτῆς οἱ μὲν δύο, πραγματικὸν καὶ ἐπιδεικτικὸν, οἱ δὲ τρία, δικανικὸν, συμβουλευτικὸν, πανηγυρικὸν εἰς δ' οὐ καὶ τέταρτον τοῦτοις προστιθέασιν τὸ ἱστορικὸν**). Pragmatico genere contineri videntur iudiciale et deliberativum, quæ genera in civilibus fere negotiis versantur. Panegyricum genus demonstrativo sive encomiastico**) respondet. Historicum genus a pluribus additum esse, etiam aliunde constat***). Sed erat etiam alia

*) Vide Schol. in Aphthon. rhet. Walz II, 630, ubi quartum hoc genus ad Aristotelem refertur, et Rufi rhet. Walz III, 417.

**) *Τὸ ἐγκωμιστικὸν* Quinct. Inst. orat. III, 4. De panegyrico genere vid. Syriani schol. in Hermog. constit. Walz IV, 45: *διὸ ποικίλη τις ἢ τοῦτου χρήσις, ἐν ἕμοις θεῶν, ἐν ἐπαύροις ἀνθρώπων, ζώοντων, τετελευτησάντων, ἐν ἰορταῖς, ἐν θρηνοῖς, διαβολαῖς κακίας, ἀρετῆς ἐνφημίαις* sqq. Cfr. etiam Menandrum de genere demonstrativo Walz IX, 127—330.

***) Vide not. I. Huius divisionis apud Ciceronem vestigium reperisse mihi videor de orat. II, 9: "Huius est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia, eiusdem et languentis populi incitatio et effrenati moderatio (*τὸ συμβουλευτικόν*); eadem facultate et fraus hominum ad perniciem et integritas ad salutem vocatur (*τὸ δικανικόν*). Quis cohortari ad virtutem ardentius,

divisio eorum, qui omnia oratori subiicienda putabant. Hi duo genera statuebant, infinitum alterum, in quo aliquid generatim quæreretur, alterum certum, in quo quid in personis et in constituta re et definita quæreretur. Huc pertinet Hermagoræ descriptio, qui materiam in causam (*ὑπόθεσιν*) et quæstionem (*θέσιν*) divisit*). Cic. de invent. I, 6, de orat. II, 19, oratt. partt. 1 et 18, Top. 21, Quint. Inst. orat. II, 21 et III, 5. Hæc fere sunt, quæ de materiæ dividendæ et describendæ ratione ab antiquis traduntur. Iam ad propositam rem revertamur. In lib. I cap. 31, ubi Crassus Græcorum rhetoricam breviter perstringit, et genus certum atque infinitum et generis certi tripartitam rationem commemorat. Ad hanc divisionem Antonius lib. II, 10 ita revertitur, ut genus certum aut in lite oranda aut in consilio dando positum sibi videri ostendat. Deinde hæc addit: "Nam illud tertium, quod et a Crasso tactum est, et, ut audio, ille ipse Aristoteles,

quis a vitis acrius revocare, quis vituperare improbos asperius, quis laudare bonos ornatius, quis cupiditatem vehementius frangere accusando (α: vituperando) potest, quis maerorem levare mitius consolando? (Hæc omnia ad genus *πανηγυρικόν* referenda sunt, quod genus quam late pateat, ex not. sup. intelligere licet). Historia vero, testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur? (*τὸ ἰστορικόν*)". Eadem divisio latet in loco corrupto Orat. c. II. "Sed quoniam plura sunt orationum genera (præter genus iudiciale) eaque diversa neque in unam formam cadunt omnia, laudationum, scriptorum et historiarum et talium suasionum, qualem Isocrates fecit Panegyricum etc.

*) De thesi et hypothesis vide Hermog. Progymn. Walz I, 50, Aphthon. Prog. Walz I, 108, Theonis Prog. Walz I, 119. 212, Alex. rhet. Walz IX, 33.

qui hæc maxime illustravit, adiunxit, etiamsi opus est, tamen minus est necessarium". Itaque hoc loco Aristotelem ipse nominat, caute addito: "ut audio", quod quomodo intelligendum sit, ipse postea profitetur lib. II, 38. Cicero, qui non tam id agit, ut veritas ipsa acute et subtiliter limetur, quam ut ea proferat, quæ ad discipulorum usum accommodata sint, tripartitam materiam ita reprehendit, ut laudativum genus ut minus necessarium a præceptis suis removeat; qua in re tamen adeo non sibi constat, ut non solum paullo post lib. II, 11, 44—46 de laudationibus quædam breviter præcipiat, sed etiam cap. 84 ad laudationes relapsus hoc genus diligentius retractet. Itaque Cicero ut in ceteris scriptis rhetoricis, ita hic quoque Aristotelis rationem secutus tripartitam materiam induxit.

C.

Quæritur, quibus ad persuadendum rebus nixa sit ratio omnis dicendi.

De hac re ita disputat Antonius de orat. II, 27, 114: "Quam igitur, accepto causæ genere et cognito, rem tractare coepi, nihil prius constituo, quam quid sit illud, quo mihi referenda sit omnis illa oratio, quæ sit propria quæstionis et iudicii. Deinde illa duo diligentissime considero, quorum alterum commendationem habet nostram aut eorum, quos defendimus, alterum est accommodatum ad eorum animos, apud quos dicimus, ad id, quod volumus, commovendos. Ita ratio omnis dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa, ut probemus vera esse ea, quæ defendimus, ut conciliemus nobis eos, qui audiunt, ut

animos eorum ad quemcumque causa postulabit motum vocemus" et paullo post cap. 29, 128 "meae totius orationis et istius ipsius in dicendo facultatis, quam modo Crassus in caelum verbis extulit, tres sunt rationes, ut ante dixi, una conciliandorum hominum, altera docendorum, tertia concitandorum." Hoc totum ex media Aristotelis doctrina sumptum est, qui Rhet. I, 2: τῶν δὲ, inquit, διὰ τοῦ λόγου ποριζομένων πίστεων τρία εἶδη ἐστίν. αἱ μὲν γὰρ εἰσιν ἐν τῷ ἡθελί *) τοῦ λέγοντος, αἱ δὲ ἐν τῷ τὸν ἀχροατὴν διαθεῖναι πως, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ διὰ τοῦ δεικνύναι ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι. Et quæ sequuntur verba Ciceronis (de Orat. II, 29): "Nam hoc necesse est, ut is, qui nobis causam adiudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defensionis argumentis adducatur aut animi permotione cogatur", ea simillima sunt iis, quæ apud Aristotelem leguntur Rhet. III, 1: ἢ γὰρ τῷ αὐτοῖ τι πεπονθέναι οἱ κρίνοντες, ἢ τῷ ποιούς τινος ὑπολαμβάνειν τοὺς λέγοντας ἢ τῷ ἀποδεδεῖχθαι πείθονται πάντες. Itaque et in hac tripartita persuadendi ratione inter se consentiunt et in eo, quod animorum conciliationem et commotionem ad id, quod velit orator, perficiendum plurimum valere putant**). In eo autem dissi-

*) ἡθελίος λόγος Arist. rhet. I, 8, genus dicendi, quod ad vitam et mores accommodatur Cic. de orat. II, 53. Genus ἡθελίον et παθητικόν commemoratur etiam in Orat. cap. 37.

***) De orat. II, 43: "Valet igitur multum ad vincendum probari mores, instituta et facta et vitam eorum, qui agent causas, et eorum, pro quibus, et item improbari adversariorum, animosque eorum, apud quos agetur, conciliari quam maxime ad benevolentiam cum erga oratorem, tum erga illum, pro quo dicit orator." Arist. Rhet. I, 2: σχεδὸν ὡς εἰπεῖν κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἥθος. Cic. de

miles sunt inter se, quod Cicero, qui ut orator id unum agebat, ut rem ad vincendum apte et accommodate tractaret, tribus his persuadendi rationibus ut parem utilitatem, ita parem fere vim et dignitatem tribuebat, praesertim quum eloquentiae splendor in animis hominum commoventis et conciliandis inprimis cerneretur, Aristoteles autem, qui ut philosophus universam rei naturam magis ad veritatem apposite perspicere studebat, non minus quam Socrates et Plato *) acute videbat, id proprie agendum esse oratori, ut causam suam veram et iustam esse probaret, cetera autem, ut ad conciliandos et concitandos animos accommodate diceret, ut variis dicendi ornamentis orationem distingueret, esse ἔξω τοῦ πράγματος atque ad ea pertinere, quae essent πρὸς τὸν δικαστήν; bene constitutis autem civitatibus operam dandam, ut omnia removerent, quae iudicium animos a vero et recto deflectere possent Rhet. I, 1. Itaque Rhet. III, 1: τό γε δίκαιον, inquit, αὐτοῖς ἀγωνίζεσθαι τοῖς πράγμασιν, ἅστε τὰλλα ἔξω τοῦ ἀποδείξαι περίεργά ἐστιν ἀλλ' ὅμως μέγα δύναται διὰ τὴν τοῦ ἀγροατοῦ μοχθηρίαν.

Haec tria persuadendi praesidia in usu et tractatione oratorum semper versata esse, manifestum est. Quam accurate autem et subtiliter dicendi magistri Aristotele

orat. II, 42:" Nihil est in dicendo maius, quam ut faveat oratori is, qui audiet, utque ipse sic moveatur, ut impetu quodam animi et perturbatione magis quam iudicio aut consilio regatur. Arist. Rhet. II, 1: πολὺ διαφέρει πρὸς πλοῦτιν τὸ ποῖόν τινα φαίνεσθαι τὸν λέγοντα καὶ τὸ πρὸς αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν ἔχειν πως αὐτόν, πρὸς δὲ τούτοις ἐὰν καὶ αὐτοὶ διακείμενοι πως τυγχάνωσιν.

*) Plato Apol. Socr. cap. 1: ῥήτορος (ἄρειή) τὰληθῆ λέγειν. Cfr etiam Phædr. dial.

antiquiores ea distinxerint et singula diligenter tractaverint, parum compertum habemus. Illud satis constat, sophistas imprimis de orationis ornamentis et de animis iudicium concitandis in libris suis disputasse, cuius rei quæ exstant testimonia, ea accurate conguessit Spengel in artium scriptoribus. Ita Thrasymachus, quem ex Platonis Phædro novimus, iudicis commovendi artem tractavit ἐν τοῖς ἐλέοις Plat. Phædr. p. 267 C. D., Aristotel. Rhet. III, 1. Omnino autem ante Aristotelis tempora eas rhetoricæ artis partes, quæ ad orationem exornandam et ad animorum motus excitandos valerent, præ ceteris excultas esse, ex Rhet. I, 1 perspicuum est, ubi Aristoteles: νῦν μὲν οὖν, inquit, οἱ τὰς τέχνας τῶν λόγων συντιθέντες ὀλίγον πεπορίκασιν αὐτῆς μόριον. αἱ γὰρ πίστεις ἐντεχνόν ἐστι μόνον, τὰ δ' ἄλλα προσθῆναι, οἱ δὲ περὶ ἐνθυμημάτων οὐδὲν λέγουσιν, ὅπερ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως, περὶ δὲ τῶν ἔξω τοῦ πράγματος τὰ πλεῖστα πραγματεύονται· διαβολὴ γὰρ καὶ ἔλεος καὶ ὀργὴ καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη τῆς ψυχῆς *) οὐ περὶ τοῦ πράγματός ἐστιν ἀλλὰ πρὸς τὸν δικαστὴν, et paullo post: εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, φανερόν, ὅτι τὰ ἔξω τοῦ πράγματος τεχνολογοῦσιν ὅσοι τᾶλλα διορίζουσιν, οἷον τί δεῖ τὸ προοίμιον ἢ τὴν διήγησιν ἔχειν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον μορίων· οὐδὲν γὰρ ἐν αὐτοῖς ἄλλο πραγματεύονται πλὴν ὅπως τὸν κριτὴν ποιὸν τινα ποιήσωσιν. περὶ δὲ τῶν ἐντέχνων πίστεων**) οὐδὲν δεικνύουσιν· τοῦτο δ' ἐστίν, ὅθεν ἂν τις γένοιτο ἐνθυμηματικός. Ab

*) Rhet. I, 2: πρὸς ὃ (ἃ: animi motus) καὶ μόνον πεπειρᾶσθαι φαμεν πραγματεύεσθαι τοὺς νῦν τεχνολογοῦντας.

**) Hoc strictius ad argumenta, quibus iudices doceantur, referendum; alias etiam ea, quæ ad conciliandos et movendos iudices valent, ad τὰς ἐντέχνους πίστεις referuntur.

aliis autem dicendi magistris conciliandorum animorum rationem minoris habitam esse, ex Rhet. I, 2 apparet: οὐ γὰρ ὅσπερ ἔμοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος ὡς οὐδὲν συμβαλλομένην πρὸς τὸ πιθανόν etc. Quæ quum ita sint, illud certe constat, tria illa orationis præsidia ab Aristotele accurate inter se distinguî et separatim tractari, eandemque rationem a Cicerone in libris de orat. initam esse*). A posterioribus autem rhetoribus Græcis, quorum artes ex Aristotelis et Isocratis doctrina conflatas esse docet Cicero de invent. II, 2, hanc tripartitam rationem minus accurate descriptam nec separatim tractatam esse, vel inde colligas, quod in brevi expositione rhetoricæ artis, quæ duobus locis Cic. de orat. lib. I, 31 et lib. II, 19 reperitur, quum ceteras divisiones, quæ quidem in artis ratione maioris momenti essent, accurate enumeraverit Cicero, hæc desideratur, neque in ceteris Ciceronis scriptis rhetoricis, in quibus recentiorum Græcorum vestigia accuratius secutus est, de hac tripartita persuadendi materia separatim et seorsum disputari solet**). Itaque vix erraveris, si ab his dicendi magistris iudicis docendi rationem ad narrationis et confirmationis, conciliandi ad principii***), commovendi ad perorationis præcepta fere relatam esse credideris.****)

*) Docere Cic. de orat. II, 27—42, conciliare 43, movere 44—72.

***) Vide tamen Orat. 37. 38. Cfr. Quint. Inst. orat. VI, 2.

****) Rhet. ad Alex. cap. 29 Speng., Auct. ad Herennium I, 4.

*****) Dialog. Cic. de part. orat. cap. 1: "Orationis quot sunt partes? Quattuor. Earum duæ valent ad rem docendam, narratio et confirmatio: ad impellendos animos duæ, principium et peroratio.

D.

Quæritur. quemodo dividenda sit materia ad
probandum oratori subiecta.

Explicata descriptione rerum ad persuadendum oratori inservientium ad singulas harum partium accuratius tractandas ingreditur Cicero atque ab ea incipit, quæ in causa argumentis probanda et in docendis iudiciis versatur. Qua de re ita disputat cap. 27, 116: "Ad probandum autem duplex est oratori subiecta materies, una earum rerum, quæ non excogitantur ab oratore, sed in re positæ*) ratione tractantur, ut tabulæ, testimonia, pacta, conventa, quæstiones, leges, senatus consulta, res iudicatæ, decreta, responsa et reliqua, si quæ sunt, quæ non ab oratore pariuntur, sed ad oratorem a causa atque a reis deferuntur, altera est, quæ, tota in disputatione et argumentatione oratoris collocata est. Ita in superiore genere de tractandis argumentis, in hoc autem etiam de inveniendis cogitandum est". His simillima sunt, quæ Aristoteles de eadem re disputat Rhet. I, 2: τῶν δὲ πίστεων αἱ μὲν ἄτεχνοί**) εἰσιν, αἱ δ' ἔντεχνοι ἄτεχνα δὲ λέγω ὅσα μὴ

*) In oratt. partt. cap. 2 argumenta alterius generis vocat in ipsa re insita, infixæ, in hærentia

**) Oratt. partt. 2. "Quæ sine arte putantur, ea remota (assumpta) appello, ut testimonia. Vide etiam cap. 14. In rhetorica ad Alex. cap 7 duo nominantur τρόποι τῶν πίστεων γίνονται γὰρ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἀνθρώπων, αἱ δ' ἐπιθετοὶ τοῖς λεγομένοις καὶ τοῖς πραττομένοις. Hæ sunt δύο τοῦ λόγου, μαρτυρίαι, βύβαι, ὄρκιοι. Ceterum horum argumentorum rationem alii aliter tradiderunt Quinct. Inst. orat. V, 3.

δι ἡμῶν πεπόρισται ἀλλὰ προὔπηρχεν, οἷον μάρτυρες, βάσανοι, συγγραφαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἔντεχνα δὲ ὅσα διὰ τῆς μεθόδου καὶ δι ἡμῶν κατασκευασθῆναι δυνατόν ὥστε δεῖ τούτων τοῖς μὲν χρήσασθαι, τὰ δὲ εὐρεῖν. Ad hanc materiem in re positam et iudicialis generis propriam accuratius tractandam cap. 15 reversus ait: εἰσὶ δὲ (ἔτεχνοι πίστεις) πέντε τὸν ἀριθμόν, νόμοι, μάρτυρες, συνθήκαι, βάσανοι, ὄρκος. Etsi autem dubitari non potest, quin utrumque genus oratorum usu semper celebratum sit, tamen eloquentiæ magistri, qui ante Aristotelem dicendi rationem scribendo illustrarunt, hæc duo argumentorum genera minus accurate distinxisse videntur. Quinctilianus quidem Inst. orat. V, 1 hanc partitionem ab Aristotele traditam posterioribus probatam esse docet. Omnino autem totam argumentandi rationem in oratoris disputatione collocatam minus accurate et diligenter a dicendi magistris tractari solitam esse, quamvis hi in primis in iudiciali genere (ἐν τῷ δικολογεῖν) versarentur, apparet ex iis Aristotelis verbis Rhet. I, 1, quæ paullo ante attulimus.

Itaque in maximis rebus et oratoriæ artis quasi fundamentis summus Aristotelis et Ciceronis consensus in his capitibus perspicitur. Sunt etiam minora quædam, de quibus inter eos conveniat. Ita Cicero sui temporis rhetoricos vituperans II, 19 ait: "Quæ enim præcepta principiorum et narrationum esse voluerunt, ea in totis orationibus sunt conservanda. Nam ego mihi benevolum iudicem facilius facere possum in cursu orationis, quam quom omnia sunt inaudita". Idem uberius explicat cap. 79: "Nam et attentum monent Græci ut principio

faciamus iudicem et docilem*); quæ sunt utilia, sed non principii magis propria quam reliquarum partium, faciliora etiam in principiis, quod et attenti tum maxime sunt, quum omnia exspectant, et dociles magis initiis esse possunt." Idem autem Aristoteles Rhet. III, 14 suæ ætatis dicendi magistris obiicit: "Ἐτι τὸ προσεκτιζοὺς ποιεῖν πάντων τῶν μερῶν κοινόν, ἐὰν δέη· πανταχοῦ γὰρ ἀνῆσι μᾶλλον ἢ ἀρχόμενοι· διὸ γελοῖον ἐν ἀρχῇ τάπτειν ὅτε μάλιστα πάντες προσέχοντες ἀκροῶνται. De narratione autem ita disputat Cicero cap. 19: "Iam vero narrationem quod iubent veri similem esse et apertam et brevem**), recte nos admonent; quod hæc narrationis magis putant esse propria quam totius orationis, valde mihi videntur errare". Quod copiosius explicatur cap. 80, 326—330. Similiter autem iam Aristoteles Rhet. III, 16 suæ ætatis rhetores reprehendit: νῦν δὲ γελοίως τὴν διήγησιν φασὶ δεῖν εἶναι ταχεῖαν· καίτοι ὡσπερ ὁ τῶ μᾶττοντι ἐρομένῳ,

*) Addi solet: *benevolum*. Auct. ad Herenn. I, 4, de invent. I, 15, Top. 26. Similiter apud Græcos. Vid. Anonym. Proleg. Walz Rh. G. IX, 65: *Προομιόν ἐστιν λόγος ἐπεξεργαστικὸς εὐνοίας καὶ εὐμθείας καὶ προσοχῆς.*

**) Hoc præceptum, quod Isoerati tribuit Quintilianus Inst. orat. IV, 2, habet etiam auct. rhet. ad Alex. cap. 30 Sp., qui docet, narrandum esse *βραχέως καὶ σαφῶς καὶ μὴ ἀπλοῦς*. Similiter præcipiunt posteriores. Vide auct. ad Herenn. I, 9, de invent. I, 20, Top. 26, Oratt. partt. 9. Apud rhetores Græcos nominantur *σαφήνεια, συντομία, πιθανότης*. Vide Theonis Progymn. Walz I, 183, Rufi rhetor. Walz III, 452. Quibus in Aphthon. Progymn. Walz I, 61 additur ὁ τῶν ὀνομάτων ἑλληρισμός, quam virtutem totius orationis propriam esse debere, manifestum est.

πότερον σκληρὰν ἢ μαλακὴν μάξι, "τί δ' ἔφη, εὖ ἀδύνατον"; καὶ ἐνταῦθα ὁμοίως δεῖ γὰρ μὴ μακρῶς διηγεῖσθαι ὥσπερ οὐδὲ προοιμιάζεσθαι μακρῶς οὐδὲ τὰς πίστεις λέγειν, et quæ sequuntur. Itaque quod Cicero Aristotelem secutus benevolentiae et attentionis excitandae et brevitatis praecepta a principiis et narrationibus segregata ad omnes omnino orationis partes transfert, aliter agit atque in ceteris libris rhetoricis, in quibus aliorum rhetorum vestigiis insistens hæc praecepta solito Græcorum magistrorum more explicat.

Quæ quum ita sint, suo iure contendere videtur Catulus, non abhorrere Antonium ab inventis Aristotelis, et, quantum intra eos, quos nobis proposuimus, fines fieri posset, ostendisse nobis videmur, Ciceronem, quum in reliquis libris rhetoricis ex posteriorum magis rhetorum doctrina artis tradendae rationem hauriret et Aristotelem tantum sequeretur, quantum illi ipsi dicendi magistri eum secuti essent*), in libris, qui sunt de oratore, omissis

*) De invent. II, 2: "Nam fuit tempore eodem, quo Aristoteles, magnus et nobilis rhetor Isocrates, cuius ipsius quam constet esse artem non invenimus. Discipulorum autem atque eorum, qui protinus ab hac sunt disciplina profecti, multa de arte praecepta reperimus. Ex his duabus diversis sicuti familiis, quarum altera, quum versaretur in philosophia, nonnullam rhetoricæ quoque artis sibi curam assumebat, altera vero omnis in dicendi erat studio et præceptione occupata, unum quoddam est conflatum genus a posterioribus, qui ab utrisque ea, quæ commode dici videbantur, in suas artes contulerunt, quos ipsos simul atque illos superiores nos nobis omnes, quoad facultas tulit, proposuimus et ex nostro quoque nonnihil in commune contulimus."

præceptorum divisionumque minutis, potius ipsius Aristotelis vestigia pressisse. Atque ea causa est, cur in epist. ad Fam. I, 9 hos de oratore libros ita commendet, ut dicat: "Abhorrent enim a communibus præceptis et omnem antiquorum et Aristoteliam et Isocratiam rationem complectuntur".

Quæritur, quid de metabole et melopoeia docuerint Græcorum harmonici.

Harmonicam artem a scriptoribus musicis ita dividi, constat, ut separatim disputent *περὶ φθόγγων, περὶ διαστημάτων, περὶ συστημάτων, περὶ γενῶν, περὶ τόνων, περὶ μεταβολῆς, περὶ μελοποιίας*. Vide Aristoxenum pag. 35, Euclidem pag. 1, Alypium pag. 1, Gaudentium pag. 1, Aristidem Quinctilianum pag. 9, Bryennium lib. 1 cap. 1, Anonym. script. de mus. sect. 20 et 31*). Ex his partibus quattuor primas in dissertatione de harmonica scientia Græcorum Hafn. an. 1833 edita ita tractavi, ut harmoniæ ad artem redactæ rationem accurate exponerem, varias musicorum sententias congererem et, quoad fieri posset, inter se conciliarem, loquendi consuetudinem harmonicæ artis propriam illustrarem, veterum scriptorum locos difficiliore aut emendando aut interpretando explicarem, rarissime autem hodiernæ artis rationem haberem. Restabant igitur tres partes, ex quibus eam, quæ est de tonis s. harmoniis, in programme an. 1843 edito persecutus sum. Iam ne quid desideretur, sextam et septimam, quæ partes ab harmonicæ scriptoribus brevissime

*) In Aristoxeno, Euclide, Alypio, Gaudentio, Aristide Quinctiliano usus sum editione M. Meibomii Amst. 1652, in Bryennio Wallisii opp. mathem. vol. III Oxon. 1699. Anonymi scripturam de musica ed. Bellermannus Berol. an. 1841.

tractantur, eadem quærendi via et ratione persequar. Qui vero et has et reliquas huius artis partes cognoscere velit accurate et adhibita recentioris artis comparatione illustratas, is ea perlegat, quæ in commentariis ad Anonymi scripturam de musica docte et diligenter disputavit Beller-mannus.

De metabole.

Metabole s. mutatio ita definitur ab Euclide pag. 2: μεταβολή ἐστι ὁμοίου τινὸς εἰς ἀνόμοιον τόπον μετάφθεσις, a Bacchio *) pag. 14: ἑτεροίωσις τῶν ὑποκειμένων, ab Aristide pag. 24: ἀλλοίωσις τοῦ ὑποκειμένου συστήματος καὶ τοῦ τῆς φωνῆς χαρακτῆρος. Apud Aristox. pag. 38 metabole fieri dicitur, πάθους τινὸς συμβαίνοντος ἐν τῇ τῆς μελωδίας τάξει, a Martiano Capella**) pag. 189 dicitur alienatio vocis in figuram alteram soni, ab Anon. sect. 65 ὁμοίου τινὸς εἰς ἀνόμοιον τόπον ἀλλοίωσις ἰσχυρὰ καὶ ἀθρόα***),

*) Edit. Meibom. Scriptt muss.

**) Edit. Meibom. Scriptt muss.

***) Omnino μεταβολή cadit in ea, quæ moventur et in alium statum transeunt (κινεῖσθαι, μεταβάλλειν, ἐξλλάττεσθαι, μεταβαλεῖν, ἀποκλίνειν, ἐκτρέπεσθαι, ἐκπίπτειν τῆς οἰκείας τάξεως, μετέβασιν ποιεῖσθαι). Similem fere vim habet voc. κίνησις, quæ ap. Aristid. pag. 8 est μεταβολή ποιότητων εἰς τὰ ὁμογενῆ, itaque κινεῖται γένος Aristox. pag. 49, φθόγγοι Aristox. pag. 4, ἦθος Ptolem. pag. 62. Etiam apud philosophos Græcorum μεταβολή et κίνησις modo idem significant, modo ita inter se differunt, ut metabolæ notio amplior sit et complectatur κίνησιν. Ita Aristot. Categ. c. 14 (pag. 120 Waitz) κινήσεως δὲ ἔστιν εἶδη ἕξ, γένεσις, φθορά, αὔξεισις, μείωσις, ἀλλοίωσις, ἢ κατὰ τόπον μεταβολή. Sed in Phys. lib. 5 cap 1 μεταβολή complectitur κίνησιν, quæ est ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκειμένον μεταβολή,

De hac harmonicæ parte Aristoxenus pag. 38 negat quidquam ab ullo musicæ doctore ante se traditum esse.

Quot essent metabolæ, iam Aristoxenus quæsit. Sed quæ hæc de re disputavit, hodie non exstant. Apud Euclidem pag. 20 quattuor nominantur mutationes, generis, systematis, toni, melopœiæ. Apud Bacchium pag. 13. 14 totidem, γενική, συστηματική, κατὰ τρόπον, κατὰ ἦθος, nam quæ adduntur mutationes, eæ ad rhythmicam pertinent, non ad harmonicam. Vide etiam Bryenn. pag. 390, Martian. pag. 189. Apud Anonym. sect. 27 mutationes fieri dicuntur κατὰ γένος, κατὰ ἦθος, κατὰ τόπον, κατὰ

ita ut a κινήσεως notionem excludantur γένεις et φθορα. Vide etiam Svidæ lex. s. v. μεταβολή. Quod vero Bellerminus in comment. pag. 30 ait: "Est igitur metabole cantus mutatio sive ab una cantus figura in alteram non omnino dissimilem transitus", atque ad hoc illustrandum exemplum quoddam affert eiusdem cantus vel melodie vel rhythmicæ paullulum immutati, mutationis vim iusto arctioribus finibus circumscribere mihi videtur. Nam non solum exigua illa vel rhythmi vel melodie immutatio et varietas, sed omnis omnino transitus in aliam vel dissimillimam numeri et modi rationem metabolæ nomine designatur, modo eiusdem cantus musici finibus contineatur, nec aliud significatur vocabulo isto: ὁμοίου, quam in eodem vel vocum vel fidium cantu transitum fieri ex tono in tonum, ex genere in genus etc. Hoc perspicitur ex iis Phrynichi verbis, quæ attulit ipse Bellerminus. Is enim in præpar. sophist. s. v. ἄρμογή (Bekker. anecd. pag. 15) hæc dicit: ἡ μὲν γὰρ μεταβολή ἐστὶν ἐξ ὁμοίου τόνου εἰς ἄνομιον μεταβάσις, οἷον εἰ τις ἐν ἐνὶ ποιήματι ἢ κρούματι τὴν μελοποιῶσαν (μελωδίαν emendavit Bellerminus) τυχὸν Δώριον οὖσαν Ἐποδώριον ποιῆι, μὲν δὲ τῇ Δωρίῳ τὴν Ἐποδώριον. ἄρμογή δὲ ἐστὶν, ὅταν ἀλλήσας τὸν Φρύγιον τόνον καὶ ἐκτελέσας τὸ τε ἄσμα καὶ τὰ κρούματα τελέως μεταστροφῆται εἰς ἕτερον τόνον, Ἐποφρύγιον ἢ Ἀνδριον ἢ τινα τῶν τριοκαίδεκα ἄρμοσιων.

ῥυθμὸν, quarum postrema ad rem nobis propositam nihil pertinet. Iam has mutationes singulas paullo accuratius inspiciamus.

Mutatur igitur *genus*, quando ab uno trium generum ad alterum fit transitus Euclid. pag. 20, Bacch. pag. 14, Martian. pag. 189, Anonym. sect. 27. Quæ mutatio qualis sit, ceteri non explicant. Ptolemæus autem lib. I cap. 16 docet, transitum illum semper fieri in ipsa diazeuxi, idemque ostendit, quænam genera hunc transitum admittant et quæ sit ratio eius.

Systema mutatur, quando ex coniuncto systemate transgredimur ad disiunctum aut ex disiuncto ad coniunctum Euclid. pag. 20, Anonym. sect. 65. Cum hac definitione minus apte congruere videntur verba Baccii, qui pag. 14 docet, systematis mutationem fieri, ὅταν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου συστήματος εἰς ἕτερον σύστημα ἀναχωρήσῃ ἢ μελωδία ἐτέραν μέσσην κατασκευάζουσα. Nam, mutata mese, toni metabole existit, non systematis, si loquendi usum harmonicæ artis propriam respicias. Sed, ut recte animadvertit Bellermannus, non satis perspicuum est, cur hanc systematis mutationem a ceteris toni mutationibus secreteverint musici antiqui, nisi quod hæc mutatio et usitatissima erat et propter systematis immutabilis usum eiusdem systematis finibus continebatur. Ad systema immutabile autem, ut docet Ptolemæus*) lib. 2 cap. 6, ea ipsa de causa additum erat tetrachordum *συννημμένων*, ut transitus fieri posset in alium modum.

Fit deinde immutatio *κατὰ τόνον*, quando ab uno

*) Vide Wallisii opp. math. Vol. III, et quæ in dissert. de harm. scient. Græc. disputavimus pag. 91—95.

13 tonorum ad alterum transgredimur Euclid. pag. **20**. Itaque hæ mutationes ab hemitonio incipiunt, ad diapasòn procedunt. Hoc loco Euclides docet, quod etiam nostris musicis placet, concinniores et ad canendum aptiores esse eas mutationes, quæ fiant per intervalla consona: faciliorem esse transitum inter tonos diatessaron et diapente inter se distantes. Deinde necesse esse, in omni mutatione sit aliquid commune, aut sonus, aut diastema, aut systema, quo maior autem sit inter tonos communio, eo faciliorem et aptiorem esse transitum; interdum totius tetrachordi esse communionem, ita ut mesæ graviorum modorum sint, hypatæ acutiorum. Vide Euclid. pag. **20**, Aristid. pag. **25***).

Ptolemæus (lib. **2** cap. **4—7**) duas aut esse mutationes in tono positas; alterâ totum cantum per se non mutatum in graviorem aut in acutiorem transferri locum; alteram in eo cerni, ut cantus, quam ab initio tenuerit consecutionem et ordinem, subito relinquat et alio deflectat, ut sensus solito et expectato cursu exeidat; itaque hanc potius dicendam esse τοῦ μέλους, illam τοῦ τόνον mutationem. Omnem autem modorum varietatem non tam eam ob causam institutam esse putat, ut eadem melodia paullo acutius graviusve cani posset**), quam ut in canendo aptus quidam transitus ab altero modo ad alterum et auribus accepta quædam variatio existeret.

*) Hoc loco non est, cur cum Meibomio contra codicum auctoritatem τὰς μέσας mutemus in τὴν μέσην. Nam voce. μέσου et ὑπάται non ad singulares sonos, sed ad omnes sonos tetrachordorum μέσων et ὑπατῶν referenda sunt. Nec causa est, cur eum eodem abesse velimus sequentia verba.

) Vide dissert. nostr. de tonis s. harmoniis Græc. pag. **29.

De mutatione, quæ ab Euclide *κατὰ μελοποιίαν* dicitur, a Bacchio *κατὰ ἡθους**), paullo post disputabitur.

Antiquioribus temporibus rarissimum fuisse usum metabolarum vel harmonicarum vel rhythmicarum, constat. Itaque Plutarchus de mus. cap. 21 docet, Tyrtaeum Mantineensem aliosque antiquiores poetas abstinuisse chromate, poly chordia, metabole, quæ sane difficilior erat, quamdiu ἦσαν ἴδιοι καὶ ἐκάστην ἁρμονίαν αὐλοὶ καὶ ἐκάστοις ἀνλητῶν ὑπῆρχον αὐλοὶ ἐκάστη ἁρμονίᾳ πρόσφοροι ἐν τοῖς ἀγῶσιν. Dionysius Halicarn. de comp. verb. sect. 24 ait, veteres melopoeos, ut Alcæum et Sapphonem, paucis usos esse mutationibus. Postea vero a lyricis et dithyrambicis poetis frequenti usu celebratas esse omnis generis metabolas, constat. Ita idem Dionysius Stesichorum et Pindarum iam plus operæ dedisse tradit mutationibus, dithyrambicos autem, ut Philoxenum, Timotheum, Telesten, varietati studuisse, adhibitis in eadem cantilena Doria, Phrygia**), Lydia harmonia, variisque et generibus et rhythmis. Itaque hic frequentior usus metabolæ vel rhythmicæ vel harmonicæ ad ea referendus est, quibus antiqua musica a pristina simplicitate paulatim declinans artificiosum magis et varie compositum colorem contraxit. Inde illud

*) A scriptore Anon., quem edidit Bellerminus, aliter definitur mutatio *κατὰ ἡθους*, quæ fieri dicitur, ὅταν ἐν αὐτοῖς τοῖς τετραχόρδοις τὰ ἡθῆ τῶν φθόγγων τὴν μετάπτωσιν λαμβάνη. Quæ mutatio ea esse videtur, quæ a Ptolemæo dicitur mutatio τοῦ μέλους.

**) Quem modum dithyramborum proprium fuisse, satis constat ex Aristot. Pol. VIII, 7.

de Philoxeno apud Athen. XIV, 643: ἔπειτα τὰ μέλη μεταβολαῖς καὶ χρώμασι ὡς εἴ κέχραται*).

De melopoeia.

Hæc harmonicæ artis pars, ut ipsum nomen ostendit, in harmoniæ usu et tractatione versatur, ab arte autem et scientiæ ratione non magno opere illustratur. Itaque nec ab Aristoxeniis copiose et plene explicatur et a Pythagoreorum præceptione aliena est**).

Melopoeia est igitur usus eorum, de quibus in ceteris harmonicæ partibus disputatur. Vide Aristox. pag. 38, Euclid. pag. 22. Apud Eucl. pag. 2 melopoeia est *χοῳσις*

*) Vide dissert. meam de problematis Aristot. pag. 85.

**) In harmonicæ artis partibus enumerandis melopoeia ab aliis scriptoribus adsumitur, ab aliis omittitur. Nam neque Plutarchus de musica cap. 33, neque Nicomachus et Ptolemæus et, qui Ptolemæum explicavit, Porphyrius de hac parte asserunt quidquam, cuius rei causa ea esse videtur, quod harmonicam theoreticam, non practicam scientiam esse volunt; id quod de Porphyrio certe (lib. I cap. I ed. Wallisii) affirmare licet. Melopoeiam autem ex practico genere esse, docet Aristid. Quintilian. pag. 8. Vide dissert. de harm. scient. Græc. pag. 17. Ceterum quæ de mutationibus ab harmonicis disputantur, ad melopoeiam pertinere videri possunt. Vide Bindsböll de voc. *ἄρα*. pag. 11. Sed omnino tota harmonicæ artis divisio potius ad discentium usum accommodata quam ad accuratam rei propositæ rationem instituta videtur. Itaque ut res ad usum gravissimas separatim tractarent, genera et tonos a systematis, metabolen a melopoeia seiungebant, sed tamen, quod in eiusmodi distinctione fieri facile poterat, hæc interdum inter se permiscebant. Ita Euclides pag. 12 de systematum differentia *κατὰ γένος* loquitur et pag 21 de metabole *κατὰ μέλοποιαν*.

τῶν ὑποκειμένων τῇ ἀρμονικῇ πραγματείᾳ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐκάστης ὑποθέσεως. Apud Aristid. pag. 28 δύναμις κατασκευαστικὴ μέλους et pag. 29 ἕξις ποιητικὴ μέλους. Ap. Anonym. sect. 66 μελοποιία δὲ ἐστὶ ποιὰ χρῆσις τῶν ὑποκειμένων τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης πολυμεροῦς ὑπαρχούσης.

Apud Aristid. pag. 29 tres nominantur melopoeciae partes, λῆμις, μῆξις, χρῆσις. Per lepsin εὐρίσκειν τῶ μουσικῶ παραγίγνεται ἀπὸ ποίου τῆς φωνῆς τόπου τὸ σύστημα ποιητέον, πότερον ἑπατοειδοῦς ἢ τῶν λοιπῶν τινός. Per mixin τοὺς φθόγγους ἀλλήλοις ἢ τοὺς τόπους τῆς φωνῆς ἀρμόζομεν ἢ γένη μελωδίας ἢ τρόπων συστήματα. Chresis denique est ἡ ποιὰ τῆς μελωδίας ἀπεργασία. Huius partes ab Aristide nominantur tres, ἀγωγή, πεττεία, πλοκή. Quibus a plerisque additur quarta pars τονή. Iam has quattuor melodiae formas et figuras paullo accuratius definiamus.

Ἀγωγή ἐστὶ ἡ διὰ τῶν ἐξῆς φθόγγων ὁδὸς τοῦ μέλους Euclid. pag. 22. Eandem fere definitionem ex loco Aristoxeni depravato et mutilo pag. 29 elicere licet. Aristid. pag. 19 ait: ἀγωγή μὲν ἐστίν, ὅτε διὰ τῶν ἐξῆς φθόγγων ποιούμεθα τὴν μελωδίαν. Agoges tria sunt genera: ἀγωγή εὐθεῖα, ἀνακάμπουσα, περιφερής. Εὐθεῖα ἐστὶ, ubi per sonos deinceps se excipientes ascendit cantus, ἀνακάμπουσα, ubi per sonos deinceps descendit, περιφερής, ubi per systema synemmenon intenditur, per systema diezeugmenon remittitur aut contraria ratione. Vide Aristid. pag. 19 et 29, Aristox. pag. 29 et 53, Martian. pag. 187.

Πλοκή ἐστὶ ἡ ἐναλλάξ τῶν διαστημάτων θέσις παράλληλος Euclid. pag. 22. πλοκή δὲ ἐστίν ἡ διὰ τῶν

ὑπερβατῶν διαστημάτων ἢ φθόγγων δύο ἢ καὶ πλείονων ἓνα προἰεμένη τόνον*) ἦτοι τὰ βαρέα τούτων ἢ τὰ ὀξίτερα προτάττουσα καὶ τὸ μέλος ἀπεργαζομένη. Aristid. pag. 29 et Bryenn. pag. 502. Alio loco Aristid. (pag. 19) πλοκὴ ἐστίν, ὅτε διὰ τῶν καθ' ὑπέρβασιν λαμβανομένων φθόγγων ποιῶμεθα τὴν μελωδίαν. Bacchius, qui agogen non commemorat, plocen ita definit, ut explicatio eius in agogen manifesto cadat. Ait enim pag. 13: πλοκῆς δὲ μέλος τί ἐστίν; ὃ διὰ τῶν ἔγγιστα φθόγγων μελωδεῖται, ἕτε μὲν ἀνιεμένης τῆς μελωδίας, ἕτε δὲ ἐπιτεινομένης. Denique, ut bene ostendit Bellermannus, Ptolemæus lib. 2 cap. 12 mentionem facit ἀναπλοκῆς, καταπλοκῆς, σύματος καὶ ὅλως τῆς διὰ τῶν ὑπερβατῶν φθόγγων συμπλοκῆς, ex quibus verbis perspicuum videtur, ut agoges, ita ploces s. symploeces tria fuisse genera.

Πεττεία est ἡ ἐφ' ἐνὸς τόνου πολλαῖς γινομένη πλῆξις. Euclid. pag. 22, Bryenn. pag. 503. Bacchius pag. 11 eandem figuram alio nomine appellare videtur. Ait enim: μονὴ δὲ τί ἐστίν; ὅταν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου πλείονες λέξεις μελωδῶνται. Aristides autem pag. 29 ait: πεττεία δὲ ἐστίν, ἣ γινώσκομεν τίνας μὲν τῶν

*) Bellermannus in Anon. script. pag. 87 ita vertit: „quæ per distantia intervalla vel sonos sive duo sive plures, unum tantummodo sonum, non omnes intra illud intervallum comprehensos profert.“ Quæ interpretatio mihi quidem satis dubia videtur. Nonne illud potius dicitur, cantum per plocen procedentem, quamvis proximos sonos vel intervalla transsiliat, tamen intra eiusdem toni vel harmoniæ fines manere, quum ἀγωγή περιφερῆς efficiat, ut in alius toni spatia evagetur cantus. Itaque hoc agoges genus καὶ ταῖς μεταβολαῖς θεωρεῖται. Apud Aristidem enim ἀγωγήν περιφερῆν sequitur πλοκὴ.

φθόγγων ἀφετέον, τινας δὲ παραληπτέον καὶ ὁσάκις ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἀπὸ τίνος τε ἀρκτέον καὶ εἰς ὃν καταληκτέον αὐτῇ δὲ καὶ τοῦ ἤθους γίνεται παραστατικῇ. Hanc definitionem repetit Bryennius pag. 503, et Aristides ipse pag. 96 ait: πεττεία ἐν ἐκλογῇ τῶν ἀναγκαιοτάτων φθόγγων ἐκάστοτε θεωρουμένη. Hæ definitiones pettias quomodo sint inter se conciliandæ, mihi nondum perspicuum esse, fateor, neque ea, quæ ad hanc rem illustrandam attulit Bellermannus pag. 88, eiusmodi esse videntur, ut rei difficultatem expediant.

Τοὺν ἢ est ἡ ἐπὶ πλείονα χρόνον μονὴ κατὰ μίαν γνωμένη προφορὰν τῆς φωνῆς. A Bacchio στάσις vocatur. Hic enim inter τὰ πάθη τῆς μελωδίας numerat στάσις, quam ait esse ὑπαρξιν ἐμμελοῦς φθόγγου.

Quum melopœia in usu et tractatione omnis harmoniæ cernatur, singularum partium differentiæ ad hanc referuntur. Itaque differunt inter se melopœiæ, genere: enharmonia, chromatica, diatonica; systemate: ὑπατοειδής, μεσοειδής, νητοειδής; tono: Doria, Lydia, Phrygia; modo (τρόπῳ): nomica, dithyrambica, tragica, ex quibus nomica est νητοειδής, dithyrambica μεσοειδής, tragica ὑπατοειδής. His subiectæ sunt aliæ species, ut erotica, Aristid. pag. 30.

In his omnibus posita est ethica quædam differentia. Sunt enim tria genera τοῦ ἤθους; *diastalticum*, quo exprimentur magnitudo animi et virilis animi elatio, res heroicæ et animi affectio harum propria; hoc genere utitur tragoedia; *systalticum*, quod animum contrahit ad humilitatem et habitum viro indignum; hoc convenit rebus amatoris, lamentis, miserationibus, aliis similibus rebus; *hesychasticum*, quod præ se fert tranquillitatem animi et habitum liberalem ac pacatum, ut accom-

modatum sit hymnis, pæanibus, encomiis, consiliis dandis Euclid. pag. 21. Bacch. pag. 14. Aristid. pag. 30. Qui ab horum generum altero ad alterum fit transitus, vocatur μεταβολή κατὰ μελοποιίαν s. κατὰ τὸ ἦθος, ut apud Euclidem, quem sequitur Bryennius: κατὰ δὲ μελοποιίαν γίνε-ται μεταβολή, ὅταν ἐκ διασταλτικοῦ εἰς συσταλτικὸν ἢ ἡσυχαστικὸν ἢ ἐξ ἡσυχαστικοῦ εἰς τι τῶν λοιπῶν ἢ μετα-βολή γίνηται, et apud Bacchium: ἢ δὲ κατὰ τὸ ἦθος (μεταβολή τί ἐστίν); ὅταν ἐκ ταπεινοῦ εἰς μεγαλοπρεπέος, ἢ ἐξ ἡσύχου καὶ σύννου εἰς παρακεκωηκὸς γένηται.

Quibus rebus nixa fuerit hæc musicæ vis ethica, quam magnam fuisse vel ad varios animi sensus, motus, habitus exprimendos vel ad hominum mores conformandos, negare nemo potest, ex multis scriptorum locis perspicuum est*). Nam primum apparet, *in ipsis harmoniis sive figuris diapasôn magnam fuisse vim*, (Vid. Boeckh. ad Pindar. pag. 238—242, Aristot. Polit. VIII, 5: ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἐστὶ μιμήματα τῶν ἡθῶν καὶ τοῦτ' ἐστὶ φανερόν. εὐθὺς γὰρ ἢ τῶν ἀρμονιῶν διέστηξε φύσις, ὥστε ἀκούοντας ἄλλως διατίθεσθαι καὶ μὴ τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον πρὸς ἐκάστην αὐτῶν etc., eaque de causa has ipsas harmonias a veteribus constat ἀρχαῖς τῶν ἡθῶν dictas esse. Aristid. Quint. pag. 18), deinde *modorum naturæ convenientes rhythmos et pedes metricos a veteribus electos esse* (Vide Plutarch. de mus. cap. 31—32, Plat. legg. 2 p. 669 seqq., Aristid. pag. 97—100, Aristot. Pol. VIII, 5: καὶ τις ἔοικε συγγένεια ταῖς ἀρμονίαις καὶ τοῖς ῥυθμοῖς εἶναι), tum *tensionis quoque varietatem ad ethicam vim valuisse* (Aristid. pag. 13 ἔτερα

*) Hæc ex dissert. nostra de problemm. Aristot. pag. 93 huc transtulimus.

γὰρ ἦθη τοῖς ὀξυτέροις, ἕτερα τοῖς βαρυτέροις ἐπιτρέχει. Vid. etiam Aristid. pag. 96—97), *singulorum denique generum* (Genus diatonicum dicitur ἀρρένωπὸν καὶ ἀνστηρότερον Aristid. pag. 111, σεμνόν, ἐρόωμενον καὶ εὐτονον Theo. Smyrn. pag. 85*), genus chromaticum ἡδιστον καὶ γοερόν Aristid. l. c., idem ἦθος habet παθητικώτερον Theo. pag. 87, genus enharm. διεγερτικὸν καὶ ἥπιον Aristid. l. c., vid. Plut. de mus. cap. 32—33), *singulorum instrumentorum proprietatem haud exiguam vim habuisse et cum harmoniæ et rhythmī proprietate penitus conspirasse.* (Ita Aristot. probl. XIX, 48 Hypodoria dicitur κινθαρφοδικωτάτη τῶν ἀρμονιῶν. Polit. VIII, 7: ἔχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἢ φρυγιστὶ τῶν ἀρμονιῶν, ἤνπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις. ἄμφω γὰρ ὀργιαστικὰ καὶ παθητικὰ. Aristid. pag. 101: καὶ ἀρμονιῶν ἐκάστη κατὰ τὴν οἰκειάν φύσιν καὶ ῥυθμὸς ἕκαστος ὀργάνῳ τινὶ πρόσφορος). Atque hæc omnia ad harmoniam et rhythmum referuntur, quibus si addideris eam diversitatem, quæ in pœsis genere et natura, in dialecti delectu et usu, in corporis motu et saltatione (in quibusdam lyricæ pœsis generibus Athen. XIV, 631) cernitur, manifestum erit, quanta fuerit Græcorum musicæ varietas et quam accurata atque insignis ethicæ proprietatis declaratio**).

*) Edit. Bullialdi Par. 1644.

**) Hoc ad antiquiora tempora inprimis referendum est; nam postea et distractas singulas musicæ partes et diversos atque contrarios motus corporis, rhythmos, cantus temere inter se mixtos et confusos esse, iam Plato queritur Legg. II, 669; qua re debilitatam et fractam esse ethicam musicæ vim, non mirandum est. Ceterum ethicam illam vim et recentioribus et interdum veteribus ipsis iusto maiorem visam esse, in dissert. nostra de tonis s. harmoniis Græc. pag. 7 not. professi sumus.

Efterretninger

om

**Soro Academies Skole og Opdragelses-
anstalt i Skoleaaret 1845—1846**

af

**Skolens og Opdragelsesanstaltens constituerede
Rector.**

Skolens Disciple.

Ved Examen artium, som afholdtes ved Sorø Academies Skole i Juli 1845, afgik til den academiske Læreanstalt fire af Skolens og Opdragelsesanstaltens Elever, nemlig Peter Petersen Freuchen, Wilfus Emanuel Poulsen, Ludvig Frederik Henrik Brockenhuus-Schack og Erik Christian Hartvig Rosenørn-Lehn. Efter denne Dimission var Antallet af Elever ved Slutningen af forrige Skoleaar 56 og af skoleføgende Disciple 41. Efter Indlemmelsesproven den 1ste Sept. 1845 optoges 3 nye Elever og 9 skoleføgende Disciple og senere ere 2 nye skoleføgende Disciple optagne. Udmeldte ere i Aarets Løb 9 Elever og 6 skoleføgende Disciple. Saaledes er det hele Antal nu 99, af hvilke 59 ere Elever og 40 skoleføgende Disciple. Disse ere paa følgende Maade fordeelte i Skolens 6 Klasser.

VI Klasse 19.

V — 12.

IV — 12.

III — 24.

II — 21.

I — 11.

Af disse ere 8, nemlig i VI Klasse 1, i V Kl. 1, i IV

Kl. 2 og i III Kl. 4 Realister og ere som saadanne fritagne for Underviisning i Latin og Græsk, men have i disse Tider særskilt Billedning i de Underviisningsgjenstande, der ere af Bigtighed for deres fremtidige Bestemmelse. Da der efter Skolens nuværende Underviisningsplan ikke læres Latin i Iste og IIde Klasse, men Underviisningen her er fælleds for Studerende og Realister, kan det endnu ikke med Visshed siges, hoormange af disse Klassers Disciple der ere bestemte til fremtidig Realunderviisning.

Skolens Lærere.

Med Skolens Lærere er der i dette Skoleaar foregaaet følgende Forandringer.

Cand. theol. C. W. Thomsen constitueredes til Lærer ved Skolen under 30te Aug. 1845.

De constituerede Lærere, cand. theol. P. B. Blicher og P. C. Gøtzsche udnævntes til Adjuncter, den første under 7de Novbr. 1845, den anden under 30 Jan. 1846.

Adjunct S. L. Povelsen erholdt under 20 Febr. 1846 Magistergraden efter iforveien at have underkafstet sig Magisterconferens samt offentlig forsvaret sin Afhandling: *Emendationes locorum aliquot Homericorum.*

Forretningerne ved Opdragelsesvæsenet have været overdragne Adjuncterne Hansen, Liebenberg og Povelsen.

Underviisningsgjenstande, Lærebøger og de læste Pensæ.

Daukk.

VI Klasse's ældste Afdeling har skrevet 1 Stil om Aagen, afværlende af historisk Indhold og Religionsudarbeidelse, undertiden ogsaa Opgaver af almindeligt Indhold. Af den yngste Afdeling er der ligeledes skrevet 1 Stil ugentlig, som oftest paa Skolen, undertiden fuldendt hjemme. For denne Afdeling er i den sidste Deel af Aaret Borgens Veiledning bleven benyttet til Anviisning i forskjellige Stilarter og Brug af rhetoriske Figurer, samt til Veiledning i Affattelse af Dispositioner. Stilene have deels været historiske, undertiden Religionsudarbeidelser, men fortrinsvis af let almindeligt Indhold.

V Klasse med 2 Timer om Aagen har anvendt hver tredje Time til Læsning af Nordens Guder, hvortil Oplysninger om den nordiske Mythologi ere blevene knyttede. I Begyndelsen af Aaret ere ogsaa udvalgte Stykker af Flors Læsebog blevene gennemgaaede. Stilene have deels været af fortællende eller beskrivende Indhold, deels bestaaet i Gjengivelse af et forelæst Stykke af raisonnerende Indhold, hvortil især Brudstykker af Senecas Afhandlinger ere benyttede. Borgens Veiledning er brugt til skriftlig og mundtlig Indøvelse af rhetoriske Former.

IV Klasse har Underviisningstiden været fordeelt som i V, og en Deel af Flors Læsebog er læst og gennemgaaet. Stilene have deels været af fortællende Indhold, deels bestaaet i Ovelser, der søgte til at give Disciplene Herredomme over de grammatiske Former, Lethed og Mangfoldighed i Udtrykket. Ogsaa her er Borgens Veiledning bleven benyttet.

III Klasse har skrevet 2 Stile om Aagen, deels efter oplæste Fortællinger, deels Oversættelser efter Hjorts, tydske Læsebog.

§ II Klasse er Hjorts Borneven bleven benyttet til at øve Disciplene i at læse op og analysere. Bojesens danske Sproglære er bleven læst og lagt til Grund for den hele grammatikalske Underviisning. Stileøvelser ere foretagne 2 Gange om Ugen og have deels bestaaet i at skrive efter Diktat, deels i at gjengive en forelæst Fortælling.

I Klasse har læst alle Hovedstykkerne og de vigtigste Anmærkninger af Bojesens Sproglære. Under den første Gjennemlæsning var man tilfreds, naar Disciplene ordret kunde gjengive Bogens Ord; ved de senere Repetitioner har man mere og mere skærpet den Fordring, at de skulde have tilegnet sig det Læste og være istand til at gjengive det ogsaa med deres egne Ord. Det saaledes Læste er samtidig blevet indøvet ved jevnlig Analyseren. Disciplene ere øvede i at læse Prosa og Vers efter Hjorts Borneven og Krossings poetiske Læsebog; een Gang ugentlig have de lært nogle Vers udenad. Af de 9 ugentlige Timer ere 3 eller 4 anvendte til Øvelser i at skrive efter Diktat, der i Begyndelsen af Maret afvevlede med Øvelser i at affskrive et Stykke efter Læsebogen og i Slutningen af Maret undertiden afløstes af Oversættelser af et forhen læst Stykke i den tydske Læsebog.

Latin.

§ VI Klasse er læst 2den og 3die Bog af Cicero de officiis, 2den Bog af Livius, 3die Bog af Virgils Æneide og Horats's Epistler med Undtagelse af ars poetica. Ugentlig 2, i den senere Tid 3 Stile; de ere rettede hjemme og gennemgaaede for Disciplene. Hver Maaned er skrevet en Version fra Latin til Dansk. Ogsaa ere Disciplene ugentlig øvede i mundtlig Oversættelse baade fra Latin til Dansk efter Heinrichsens Opgaver til Oversættelse og fra Dansk til Latin efter

Henrichsens og Zingerslevs Materialier. Madvigs Grammatik og Bojesens Haandbog i de romerske Antiquiteter ere jevnlig brugte under Læsningen.

V Klasse har læst Callusts Catilina, Ciceros 4 Taler mod Catilina og 3die Bog af Virgils Eneide. Af Madvigs Ordfoiningslære er læst til Participierne, af Formlæren de uregelmæssige Verber og Kjønslæren; det Vigtigste af Grammatiken er leilighedsvis indøvet. 3 Timer ugentlig ere anvendte til Stil, 1 til et Extemporale eller en mundtlig Stileøvelse efter Zingerslevs Materialier, i de andre ere 2 ugentlige Hjemmestile blevne dikterede og gennemgaaede. Een Gang hver Maaned ere 2 sammenhængende Timer anvendte til Udarbeidelse af en Stil af samme Længde som en Examensstil.

IV Klasse har læst Caes. bell. Gall. 3die og 4de Bog og de 3 første af Ciceros catilinariiske Taler, samt af Madvigs Grammatik Syntaxen til Supinum. 3 Stile ere skrevne ugentlig, af hvilke den ene paa Skolen.

III Klasse er den første, der ifølge den nye Underviisningsplan har begyndt at lære Latin i det 3die Skoleaar. Disciplene have af Borgens Læsebog læst 2det Afsnit heelt, af det 3die og 4de 5 Exempler af hvert Stykke, det 5te og 6te Afsnit (fabulae og narrationeulae) heelt. De have læst det latinske Sprogs Formlære af Madvig (den fortere Bearbeidelse) og ere under Læsningen ved mundtlig Meddelelse og Øvelse blevne bekjendte med alle Dele af Syntaxen. Ugentlig have de skrevet 2 Stile, som af Læreren ere rettede hjemme og gennemgaaede, og have desuden anvendt i det Mindste 1 Time, men sædvanlig mere paa mundtlig Oversættelse fra Dansk til Latin efter Trojels Exempelsamling eller Zingerslevs Materialier.

Græsk.

VI Klasse har læst 9de Bog af *Odyssejen*, Herodots 9de Bog 1—56 Kap., 4de Bog af *Xenophons Memor.* *Soer.* og *Platons Apol. Soer.* under stadig Henvisning til Grammatikken, ved Leilighed ogsaa til Bojesens græske *Antiquiteter*. Enkelte syntactiske Bemærkninger ere meddeelte.

V Klasse har læst *Odysseens* 9de og 10de Bog, og 1ste og 2den Bog af *Xenophons Anabasis*. • Tregders Grammatik er benyttet som Grundlag for Analyseringen.

I IV Klasse er det Vigtigste af Tregders Formlære lært og indøvet ved udvalgte Exempler af Langes *Materialier* Pag. 1—25 og 74—86.

Fransk.

VI Klasse har i *Büchners* og *Hermanns Handbuch der neueren französischen Sprache und Litteratur*, profaischer Theil, læst omtrent 100 Sider, og i *Borrings Études littéraires*, partie en vers, omtr. 80 Sider. Ievnsides med *Oversættelsen* paa *Danskt* ere Grammatikkens Hovedregler blevne repeterede. Hver Uge er der skrevet 2 Stile, og mundtlig Stil er bleven øvet 1 Gang om Ugen, med det ældste Parti ikke efter nogen bestemt Bog, med det yngste Parti efter *Abrahams's Stileøvelser* og i *Slutningen* af *Karet* efter *Scribes Kammeraterne*. Ogsaa ere *Discipleene* stundom blevne øvede i mundtlig at gjen- give en forelæst fransk Fortælling.

I V Klasse er læst 140 Sider af *Borrings Études litt.*, partie en prose, samt *Deichmanns Grammatik* med nogle Forandringer, *Udeladelser* og *Tillæg*. 2 Timer ere ugentlig blevne anvendte til sammenhængende Stile.

IV Klasse har læst 84 Sider af *Borrings Études litt.* og efter *Deichmann* hele *Formlæren* og *Hovedreglerne* af *Syn-*

taxen. Grammatiken er indøvet ved Analyse og Stil 2 Timer ugentlig.

III Klasse har af Borrings Læsebog for Mellemklasser læst Pag. 74—90 og 151—174. Hele Formlæren af Reichmanns Grammatik er læst og indøvet ved 2 Exempelstile ugentlig.

I II Klasse er læst og repeteret de 48 første Sider af Borrings Læsebog, dertil Hovedreglerne af Abrahams Grammatik til Pag. 101. Tillige ere Berberne indevede i spørgende og negtende Form.

Lydsf.

I VI Klases ældste Afdeling er der af Hjorts Læsebog 1ste Udg. læst Pag. 342—482 og 522—631. Syntaxen og det Meste af Formlæren er gjenmemgaaet efter Hjorts Grammatik. Ugentlig er der skrevet 1—2 Stile, afvejlende hjemme og paa Skolen. Om trent hver tredie Uge er 1 Time bleven anvendt til mundtlige Stileøvelser. Med den yngste Afdeling er i Hjorts Læsebog med Undtagelse af enkelte Afsnit læst det Samme som med de Ældre. I Grammatiken er Syntaxen gjenmemgaaet. Ugentlig er der skrevet 1 Stil, og hver Uge er 1 Time anvendt til mundtlig Oversættelse fra Dansk til Lydsf.

I V Klasse er af Hjorts Læsebog 2den Udg. læst Pag. 337—363, 520—527, 536—558, af den poetiske Deel Pag. 1—67, og i Hjorts Grammatik er det Meste af Syntaxen repeteret. Hver Uge er der skrevet 1 Stil, og hver anden Uge 1 Time brugt til mundtlig Stil.

IV Klasse har i Hjorts Læsebog læst Pag. 125—133, 235—243, 268—312; desuden er Syntaxen læst med Undtagelse af enkelte Afsnit. Hver Uge er der skrevet 1 Stil, og undertiden ere mundtlige Stileøvelser anstillede.

Med Klasseens Realdisciple er 1 særskilt ugentlig Time anvendt deels til Stil deels til andre sproglige Øvelser.

I III Klasse er af Hjorts Læsebog læst og repeteret Pag. 70—87, 134—156, 164—183. Formlæren i Hjorts Grammatik er repeteret, og hver Uge er 1 Time anvendt til skriftlig eller mundtlig Stil.

Af Realkisterne er desuden hver Uge skrevet en Stil.

II Klasse har i Hjorts Læsebog læst og repeteret Pag. 1—78 med Undtagelse af enkelte Stykker, og i Hjorts Grammatik den største Deel af Formlæren.

I Klasse har i Hjorts Grammatik lært den regelmæssige Bøining af Nomina, Pronomina og Verber, desuden Præpositionerne og nogle uregelmæssige Verber. Af Riises Læsebog for Begyndelsesklasserne er læst Pag. 22—120 undt. 78—94. For at fremme Udtalen er Choralæsning anvendt. Enkelte Stykker ere lærte udenad. Den meste Tid er dog anvendt paa en nøiagtig Oversættelse og Indøvelse af det i den danske Grammatik lærte om Ordklasser, Sætningsdelene og de forskjellige Arter af Sætninger.

Engelsk.

VI Klasse's ældste Afdeling har tilendebragt Læsningen af den ifjor begyndte Bog: *Arabella Stuart* af James. Den yngre Afdeling er, efter at have læst *The vicar of Wakefield* til Ende, begyndt paa *Washington Jrvings „The Sketch Book“* og har deri læst til Pag. 53. I begge Afdelinger er Mariboes Formlære repeteret.

I V Klasse er læst *The vicar of Wakefield* fra det 7de til 10de Kap. og fra det 22de Kap. til Enden af Bogen. Mariboes Formlære er repeteret, og Øvelser i den engelske Rettskrivning foretagne.

3 IV Klasse er Mariboens engelske Læsebog efter Walter Scotts „Tales of a Grandfather” lagt til Grund og deri læst Pag. 48—96. Mariboens Formlære er lært og Rettskrivningsøvelser foretagne.

Religion.

VI Klases ældste Afdeling har læst og repeteret Fogtmanns Lærebog, Herslebs store Bibelhistorie, Marci Evangelium og Jacobs Brev. Den yngste Afdeling har læst og repeteret 1ste Kap. af Fogtmanns Lærebog, det gamle Testaments Bibelhistorie og Lucas Evangelium indtil 17de Kap.

V Klasse har læst og repeteret 1ste Kap. af Fogtmanns Lærebog og det gamle Testaments Bibelhistorie.

IV Klasse har læst og repeteret det gamle Testaments Bibelhistorie og Matthæi Evangelium paa Dansk indtil 18de Kap.

III Klasse har læst de 5 første Kapp. af Balles Lærebog, Indledningen og de 3 første Perioder af det gamle Testaments Bibelhistorie.

II Klasse har læst og repeteret hele Herslebs lille Bibelhistorie og de 2 første Kapitler af Balles Lærebog samt repeteret Luthers Katechismus.

I Klasse har læst det gamle Testaments Bibelhistorie efter Thonboe og de 3 første Stykker af Luthers Katechismus.

Historie og Geographi.

VI Klases ældste Afdeling har læst Estrups Historie Pag. 307—511 og Allens Lærebog Pag. 109—206; den yngre Afdeling Estrups Historie Pag. 1—241 og Allens Lærebog Pag. 1—109. 3 Geographi have begge Afdelinger læst Riisens Geographi Pag. 25—288.

V Klasse har læst Estrups Historie Pag. 308—511 og Riises Geographi Pag. 25—288.

Realisterne i disse 2 Klasser have tillige læst Danmarks Historie indtil Souverainitetens Indførelse efter Allens Lærebog.

IV Klasse har læst Middelalderens Historie efter Estrup, og efter Allen Pag. 81—182 Danmarks Historie. I Geographi er læst Europa efter Welschows Lærebog.

Realisterne have desuden efter Allen læst de Partier af Danmarks Historie, som ikke ere læste af den øvrige Klasse.

III Klasse har efter Estrup læst den gamle Historie indtil Rom i det militaire Despoties Periode, og Danmarks Historie efter Allen Pag. 81—142. I Geographien er læst Asien, Africa, America og Australien efter Welschows Lærebog.

II Klasse har læst den nyere Historie indtil den franske Revolution efter Kosfods fragmentariske Historie; desuden er det i forrige Aar læste Pensum, Pag. 1—142, repeteret. Danmarks Historie indtil Calmarunionen er læst efter Allens Lærebog. I Geographi er læst Welschows Lærebog Pag. 106—227.

I Klasse har læst Kosfods fragmentariske Historie Pag. 1—142. I Geographi er der givet en almindelig Udsigt over alle Verdensdelene; herved have Disciplene ikke benyttet nogen Bog, men Alt er blevet indprentet ved mundtlig Undervisning. Desuden er Danmark, Norge og Sverrig læst efter Welschows Lærebog.

Mathematik og Physik.

VI Klases ældste Afdeling har efter Jürgensens Algebra gennemgaaet Læren om Logarithmer og repeteret det i foregaaende Aar Læste (forfra til s 20 incl.). Mundts Geometri er repeteret. Det yngre Parti har efter Jürgensen læst forfra

til § 20 incl. samt § 23 om Logarithmer. Begge Afdelinger have tillige havt en arithmetisk og en geometrisk Opgave ugentlig til skriftlig Besvarelse.

V Klasse har i Mundts Geometri læst fra det 2det Afsnits 1ste Kap. § IV til Bogens Slutning og øvet sig i Beregning af Liniers og Figurers Størrelse efter opgivne Bestemmelser. Læren om Ligninger af 2den Grad med 1 og flere Ubekjendte er lært og indøvet.

Realisterne i disse to Klasser have tillige gennemgaaet Læren om Logarithmer, Kjødebrøk, ubestemte Ligninger af 1ste Grad og de ubestemte Coefficienters Methode efter Jürgensen, plan Trigonometri efter Svenningsen og Stereometri efter Ursin. Orstedes Physik er gennemgaaet forfra til Pag. 251.

IV Klasse har i Geometrien læst Mundts Geometri forfra til det 2det Afsnits 2det Kap., og desuden anvendt i det første Halvaar 2, i det sidste 1 Time ugentlig paa at lære og indøve Læren om Ligninger af 1ste Grad med 1 og flere Ubekjendte.

Realisterne have desuden læst Jürgensens Algebra forfra til § 17, samt beskæftiget sig med Løsning af Ligninger af 2den Grad og Logarithmetavlernes practiske Brug.

III Klasse har læst Arithmetiken efter Mundts Regnebog og øvet sig i practisk Regning efter det af Mundt udarbejdede Apparat. Desuden er Læren om Bogstavregning bleven meddeelt Disciplene.

Realisterne ere tillige blevene øvede i Berekning.

I II Klasse er Regning øvet efter Mundts Apparat. De Flinkeste have naaet til Renteregning incl., de Fleste have gennemgaaet Brøk og Regning med sammensatte Størrelser, de Svageste ere kun komne noget ind i Regningen med Brøk.

I I Klasse have de, der have bragt det videst, regnet de 4 Regningsarter med brudne Tal, den største Deel af Klassen

har regnet de 4 Regningsarter med hele Tal, Noget have ikke engang bragt det saa vidt.

Naturhistorie.

VI Klases yngste Afdeling har efter et af Læreren udarbejdet Manuscript lært Grundtrækkene af Physiologien og den comparative Anatomi, navnlig med Hensyn til Ernæringen, Absorptionen og Circulationen.

V Klasse har læst Pattedyr, Bløddyr og Indledningen til Botaniken efter Bramsen.

Realisten har af Physiologien og den comparative Anatomi lært alle Organismer og Functioner, der høre til Ernæringsvirksomheden.

IV Klasse har læst Bløddyrene; de Eldre i Klassen have desuden læst Fuglene, og de yngre repeteret de 4 første Leddyrklasser efter Bramsen. I Botaniken er læst Indledningen og Sexualsystemet.

Realisterne have læst Pattedyrene og af Botaniken de samdækkede og heeltroede Femtalplantar efter Bramsen.

III Klasse har læst Krybdyr, Fiske og de tre første Klasser af Leddyrene efter Bramsens Lærebog, og desuden Indledningen til Botaniken efter samme Bog.

I Realklassen er desuden læst Pattedyrene og af Botaniken Indledningen med Sexualsystemet, Konbo- og Tretalplantar efter Bramsen.

II Klasse har læst Fuglene efter Strøm.

I Klasse har læst Pattedyrene efter Strøm.

I Tegning have foruden de 3 nederste Klasser tillige Realdisciplene i **VI**, **V**, **IV** og **III** Klasse havt Underviisning.

Disciplene have tegnet Frihaandstegning efter Fortegning og Naturgjenstande.

I Vocalmusik have 70 Elever og Skoleføgende havt Undervisning, i Instrumentalmusik 10 Elever.

I Gymnastik ere i Wintermaanederne alle Klasser blevne underviste, VI Klasse tillige i Hugning, V i Fægtning, og de 3 nederste Klasser i Dans. I Sommermaanederne ere alle Skolens Disciple daglig øvede i Svømning.

Schema,

der fremstiller det Antal af Timer, som hvert Lærefag har havt i hver Klasse.

	VI	VI	V	V	IV	IV	III	III	II	I	Summa.
	N.	N.	N.	N.	N.	N.	N.	N.	N.	N.	
Dans	2	1	2	1	2	1	2	2	5	8	26
Latin	8		8		8		10				34
Græsk	4		5		4						13
Franst	5	1	5		4		4		6		25
Tyds	4		3	1	3	1	3	1	6	6	28
Engelsk	2		2	1	2						7
Religion	3		2		2		2		2	2	13
Math. og Regn.	3	3	3	3	4	4	3	2	4	5	34
Physik		2		2							4
Hist. og Geogr.	5	1	4	1	5	1	5		6	6	34
Naturhistorie	1		2	2	2	2	2	2	2	2	17
Skrivning		1		1		1	3	1	3	5	15
Tegning		3		1		2	2	2	2	2	14
Summa	37	12	36	13	36	12	36	10	36	36	264

Anm. 1. Ved det ovenansførte Antal af egentlige Timer er det at bemærke, at øverste Klasse i de fleste Fag har været deelt i det ældre og yngre Parti, saaledes, at hvert har havt særskilte Undervisningstimer. Derimod har VI og V Realklasse været samlet i Matematik, Physik, Dans, Skrivning og een Tegnetime.

Ann. 2. Ved Realklasserne opstiller Schemaet blot de Timer, hvori Realdisciplene have havt særskilt Underviisning. Disse ere de studerende Klassers latinske og græske Timer.

Ann. 3. Den naturhistoriske Underviisning har i øverste Klasse iaar blot været givet i Klassens yngre Afdeling. I næste Aar vil den strække sig over hele Skolen.

Gratispladser og det müllerske Legat.

Af de 64 Elever have iaar 12 havt Gratispladser og saaledes nydt aldeles fri Underviisning, Opdragelse og Pleie.

Desuden have 15 skoleføgende Disciple nydt fri Underviisning.

Det Müllerske Legat har iaar været tildeelt 16 Elever, som have erholdt hver en Portion paa 50 Rigsbankdaler.

Forskjellige iaar truene Foranstaltninger.

Den naturhistoriske Samlings Tilvæxt har i dette Aar bestaaet af 248 Numere. Af disse ere kun nogle enkelte kjøbt af Skolen; de øvrige ere deels fra den academiske Lærestalts Doubletsamling, deels Gaver af Mænd her fra Byen, Skolens Disciple og den naturhistoriske Lærer selv. Hele Samlingen udgjør saaledes nu 573 Numere, hvoraf flere bestaae af mange Stykker. Den naturhistoriske Bogsamling er bleven forøget ved 1) Naturhistorisk Billedbog udgivet af Steen, 2) *the pictorial Museum of animal nature*. 2 voll. Fol. 3) Reichenbachs nyeste *Volks-Naturgeschichte*, hvoraf 6 Hefter ere udkomne.

Det i forrige Program omtalte Flygelpianosorte, til hvis Anskaffelse der under 9de Mai 1845 var givet allernaadigst

Bilagelse, er modtaget under 7de Sept. 1845 og anvendt ved Underviisningen.

Belysning med Lamper istedenfor med Talgllys er i afvigte Vinter indført i alle Skolens Klasser.

Dimission.

Under 14de Juni ere følgende Elever indmeldte til Dimission:

1. Carl Steen Andersen Bille, Søn af Toldinspecteur Bille i Rødby.
 2. Henrik Godske Bartholomæus Nielsen, Søn af Forvalter Nielsen paa Lindesvold ved Præsto.
 3. Pierre Auguste Arland, Søn af Consul Arland i Helsingør.
 4. Søren Bojesen, Søn af Forvalter Bojesen paa Oldenbjerggaard paa Langeland.
 5. Joachim Christian Buchwald, Søn af Kapitain v. Buchwald til Luneberggaard.
 6. Christian Conrad Sophus Rosenørn-Lehn, Søn af Kammerherre Baron Rosenørn-Lehn til Guldborgland.
-

**Schema over Examinationen ved Examen artium
i Aaret 1846.**

Skriftlige Prover.	Mundtlige Prover.
15 Juli.	22 Juli.
8-11. Latinsk Stil.	Kl. 8. Latin.
3-6. Geometrisk Udarbeidelse.	„ 3. Græff.
16 Juli.	23 Juli.
8-11. Fransk Stil.	„ 8. Historie og Geographi.
3-6. Arithmetisk Udarbeidelse.	„ 3. Fransk.
17 Juli.	24 Juli.
8-11. Religionsudarbeidelse.	„ 8. Religion.
3-6. Tydsk Stil.	„ 3. Mathematisk.
18 Juli.	25 Juli.
8-11. Latinsk Version.	„ 8. Engelsk.
3-6. Historisk Udarbeidelse.	„ 11. Tydsk.

Den 25 Juli Kl. 6 Efterm.

Bekjendtgjørelse af Examens Udfald og Proklamation.

**Schema over den offentlige Hovedexamen i Soro
Academies Skole i Aaret 1846.**

Mandagen den 20 Juli.

9½-10½. VI Kl. Naturhistorie.	3-5½. VI Kl. Latinsk Stil.
10½-1. VI Kl. Tydsk.	3-5. V Kl. Regning.
8-10. V Kl. Fransk Stil.	5-6. VI Real. og V Real.
8-10. IV Kl. Fransk Stil.	Physik.
10½-1. IV Kl. Regning.	3-6. IV Kl. Naturhistorie.
8-10. III Kl. Tydsk Stil.	3-5. III Kl. Tydsk.
8-11. II Kl. Fransk.	
10½-12½. I Kl. Regning.	
12-1. III. II. I Kl. Svømme- preve.	

Tirsdagen den 21 Juli.

8-10. VI Kl. Geomet. Ud- arbejd.	3-5. VI Kl. Arithmetisk Udarbejdelse.
8-10½. V Kl. Religion.	3-6. V Kl. Historisk Ud- arbejdelse.
8-10½. IV Kl. Fransk.	3-5. IV Kl. Græsk.
8-11. III Kl. Latin.	3-5½. III Kl. Latinisk Stil.
8-11. II Kl. Historie og Geographi.	
8-10. I Kl. Dansk.	

Onsdagen den 22 Juli.

8-10½. VI Kl. Fransk.	3-5½. VI Kl. Latinisk Version.
8-11. V Kl. Latin.	3-5. V Kl. Engelsk.
8-10. IV Kl. Engelsk.	3-5. IV Kl. Tydsk Stil.
8-10. III Kl. Fransk Stil.	3-5. III Kl. Regning.
8-11. II Kl. Tydsk.	3-5. I Kl. Tydsk.
12-1. VI, V, IV Kl. Svømme- prøve.	

Torsdagen den 23 Juli.

8-10. VI Kl. Fransk Stil.	3-5½. VI Kl. Græsk.
10½-1. VI Kl. Religion.	3-6. V Kl. Latinisk Stil.
8-11. V Kl. Matematik.	3-5½. IV Kl. Tydsk.
8-11. IV Kl. Latinisk Stil.	3-5. III Kl. Dansk Stil.
8-11. III Kl. Fransk.	3-5½. II Kl. Religion.
	3-5. I Kl. Historie og Geogr.

Fredagen den 24 Juli.

8-11. VI Kl. Religionsud- arbejdelse.	3-6. VI Kl. Histor. Udarb.
8-10. V Kl. Lydst Stil.	3-5½. V Kl. Hist. og Geogr.
11-1. V Kl. Naturhistorie.	3-5½. III Kl. Religion.
8-11. IV Kl. Hist. og Geogr.	3-5½. II Kl. Danst.
8-11. III Kl. Naturhistorie.	3-5. I Kl. Danst Stil.
8-10. II Kl. Regning.	

Lørdagen den 25 Juli.

8-10½. VI Kl. Matematik.	3-5. VI Kl. Lydst Stil.
11-1. VI Kl. Engelsk.	3-5½. V Kl. Danst Stil.
8-10½. V Kl. Fransk.	3-5½. IV Kl. Danst Stil.
8-10½. IV Kl. Religion.	3-5. II Kl. Danst Stil.
11-1. III Kl. Arithmetik.	
10-12. I Kl. Naturhistorie.	

Mandagen den 27 Juli.

8-11. VI Kl. Hist. og Geogr.	3-5½. VI Kl. Latin.
8-11. VI Real. og V Real. Historie.	3-5½. V Kl. Lydst.
8-10. V Kl. Græsk.	3-6. IV Kl. Matematik.
8-10. IV Kl. Latin.	3-6. III Kl. Hist. og Geogr.
8-10. I Kl. Religion.	3-6. II Kl. Naturhistorie.

Dnsdagen den 29 Juli Formiddag Kl. 9 foretages Translocationen. Torsdagen den 3die September om Formiddagen Kl. 8 prøves de til Opdragelsesanstalten indmeldte Disciple, og Fredagen den 4de September begynder Underviisningen for det nye Skoleaar.

Til at overvære disse Examina indbydes herved ærbødigt de af Disciplenes Fædre og Foresatte, samt andre Skolens Belyndere, som dertil maatte have Leilighed.

Sorg Academies Skole og Opdragelsesanstalt den 1ste Juli 1846.

E. Bojesen.
